

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slægtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slægtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slægt.dk>

Sønderjydsk

MAANEDSSKRIFT

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland
ved Claus Eskildsen og H. Lausten-Thomsen

INDHOLD:

1. *Gudmund Schütte*: Slesvig-Holsteinismens Kurve.
2. *Jens Lauritsen*: Aaret 1841.
3. Rettelser.

NR. 1

1. JANUAR 1941

17. AARG.

Sønderjyllands Kreditforening

Haderslev

Banken for Brørup og Omegn
Aktieselskab

Kontortid 10—12 og 2—4
BRØRUP

Køb dansk Arbejde!

Sparekassen for Randers By og Omegn

Kontortid 10—1 og 3—5
„Telefon 3310 (4 Linier).“
Randers

Banken for Skanderborg og Omegn

Kontortid 10—3 Telefon 516 og 517
Skanderborg

A/S FAKSE KALKBRUD

Frederiksholms Kanal 16

Telefon Central 9123

JORDBRUGSKALK

97 pCt. kulsur Kalk i Varen, som
den leveres - ca. 100 pCt. passerer 1 mm Sigte

Haderslev Amts aut. Destruktionsanstalt

Telefon Hammelev 32.

Selvdøde og syge Dyr afhentes overalt i Distriktet.

Støt de sønderjydske Indsamlinger

N. MIKKELSEN SØRENSEN

Murermester og Entreprenør

Ndr. Fasanv. 217 Tlf. C. 4520, Tåga 1700 og 1717
KØBENHAVN

Aktieselskabet

Nordiske Kabel- og Traadfabriker

København F.

KABELVÆRK . TRAADVÆRK . VALSEVÆRK

Spare- og Laanekassen

i Aarhus.

St. Torv 6. Aarhus. Telf. 101.

Kontortid: 10—1 og 2 $\frac{1}{2}$ —5 $\frac{1}{2}$.

Graasten Bank ^A_S

Kontortid 9—12 & 2—5
Lørdag 9—1

GRAASTEN

Spare- & Laanekassen
for Kolding By og Omegn

Stiftet 1856
Reservfond ca. 1 $\frac{1}{2}$ Million

Carl J. Ulrich & Søn

Aktieselskab

Haslev - Telefon 600

Horsens Landbobank ^A_S

Kontortid 9 $\frac{1}{2}$ —2 og 4—5

HORSENS

Smith & Co. ^A_S

Cykler og Cykledele
en gros
ODENSE

Reserveret

„B“.

Snoghøj Gymnastik-
højskole
Fredericia.

3 Maaneders Sommerskole.
5 — Vinterskole.
Skoleplan sendes.

Jørgine Abildgaard Dansk Annes Historie Online

Danske Slægtsforsknings Bibliotek

Aktieselskabet

Banken for Randers og Omegn

R A N D E R S

A/s Horsens Privatbank

Telf. 129

H O R S E N S

SPAREKASSEN FOR THISTED AMT

Stiftet 1829

Indskudskapital: 12 Mill. Kr.

Reserver: 950 000 Kr.

Andelselskabet

De forenede Mejerier

Aarhus

Spare- og Laanekassen for Hobro og Omegn

HOBRO

— Telefon 13

Støt

*de sønderjydske
Indsamlinger.*

A.B.C.

Jydsk Grundejerkreditforening

Herning.

Udlaan: $\frac{1}{4}\%$ 205.118.800 Kr.

Reserver: $\frac{1}{4}\%$ 9.123.247 Kr.

Morsø Støbegods

Aktieselskabet

N. A. CHRISTENSEN & CO.

Kgl. Hof-Leverandør

Nykøbing Mors

A/S H. C. Møllers Sæbefabrik & Oliemølle

A A R H U S

Grundlagt 1829.

Telf. 9800

Prima blød Sæbe, Linolie og Fernis.

Aktieselskabet

Vejle Textilfabrik

Ny jydsk Kjøbstad-Creditforening

Telefoner 4046 - 4047 - 4048

Aarhus

Windfeld-Hansens Bomuldsspinderi.

Aktieselskab

Vejle

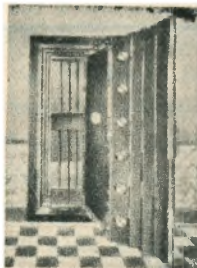
Indbrudssikre, patentbeskyttede
Panserdøre, Panserskabe
Døgnbox og øvrige **Boxanlæg**

M. H. JÆGER

Aarhus Pengeskabsfabrik

Grundlagt 1894

Tusindvis af Referencer over hele Landet
og adskillige Steder i Udlandet.

Det kgl. octr. alm. Brandassurance- Compagni

Stiftet 1798

— tegner
alle Arter
af Skades-
forsikring

Sparekassen for Nyborg By og Omegn

Nyborg.

Hovedkonto:

Højbroplads 10

København K.

DEN LILLE SALMONSEN

12. Bind af Den lille Salmonsen er nu udsendt og Værket dermed afsluttet. Det rummer paa sine 9000 Sider ca. 100000 Artikler skrevet af 244 Fagmænd og illustreret med Tusinder af Billeder. Udstyret er, som Indholdet, beregnet paa stadig Brug med det fine træfri Papir og de solide, dybfalsede Bind. Indbundet i Vælskbind koster det 23,00 Kr. pr. Bind, i Buckram 18,50 Kr.

J. H. SCHULTZ FORLAG

En fortræffelig Haandbog for moderne, travle Mennesker. *Aalborg Amtstidende.*

Alle væsentlige Artikler er illustreret, og glimrende illustreret. *Aarhus Amtstidende.*

Et Fond af præcise, værdifulde Oplysninger, nedfældet i tolv Bind. *Berlingske Tidende*

Et moderne Opslagsværk, der imødekommer Tidens Krav om saglig og paalidelig Oplysning. *Børsen.*

En Medarbejderstab, som intet andet dansk Leksikon har haft Magen til. *Fyns Tidende.*

De praktiske Fag er taget med i langt videre Udstrækning end tidligere.

Frederiksborg Amts Avis.

Koncist og fyldestgørende Svar paa den travle Dags hastigt opdukkende og højst forskellige Spørgsmaal. *Politiken.*

Et nyt og godt, dansk Oplysningsværk, Forlaget har Ære af. *Sorø Amtstidende.*

Dette Leksikon er vistnok det første, der har givet Socialpolitikken og de sociale Problemer den Stilling, der tilkommer dem.

Socialdemokraten.

Et nationalt Oplysningsværk. *Vestkysten.*

A/S ANTHON BERG

CHOCOLADE, KONDÉKKT & MARCIPANFABRIK

Aktieselskabet

Handels- og Landbrugsbanken

Silkeborg

Telf. 1024 (4 Linier)

Niels Rasmussen & H. Schiøtz

Entreprenørforretning

Mynstersvej 19

Telefoner: 5230 — 8080

København V.

Støt

de sønderjydske
Indsamlinger

VEJLE STØBEGODS

Adda

Korsetterne virker slankende, sidder eminent og er behagelige i Brug.

C. M. Hess'

Danskerne Historie Online
Fabrikker A/S

Slesvig-Holsteinismens Kurve.

Strejflys over en nationalpolitisk Stræbens Springflod og Fald.

Af Gudmund Schütte

Ligesom i vore Dage Nationalsocialismen er svundne Tiders Slesvig-Holsteinisme en Flodbølge, der overrasker ved sin pludselige Stigen. Den er for os interessant ved sin skæbnesvangre Indgriben i vort eget Fædrelands Historie, og Iagttagelsen deraf er lærerig, fordi Slesvig-Holsteinismen, naar den defineres efter sit sande Væsen, saa afgjort tilhører Historien: vi seer ikke blot den mægtigt stigende Flodbølge, men ogsaa det hovedkulds Fald ned i det rene Intet.

Mærkeligt nok synes Æmnet ikke paa Dansk at være gjort til Genstand for nogen samlet Særskildring; der foreligger vist kun Enkeltstudier som Arkivar Dr. Hjelholts udmærkede Bog »TREITSCHKE OG SØNDERJYLLAND«. Fra dansk Side er Vejen saaledes stadig noget ubanet, medens jeg derimod paa tysk Side har haft Jansen-Samwers Bog »SCHLESWIG-HOLSTEINS BEFREIUNG« at støtte mig til. Nævnte Forhold vil tilstrækkeligt gøre forstaaeligt, at min Fremstilling ikke gør Krav paa andet end at være en rent foreløbig Skitse.

Slesvig-Holsteinismen er ikke som vor sønderjyske Sag en ægte national Folkesag, naar vi derved forstaaer en Stræben efter at forsvare Landets sproglige eller religiøse Ejendommelighed mod Tryk fra et stammefremmed Udland. I Race og Religion danner Hertugdømmerne ganske vist saa nogenlunde en Enhed, men ikke nogen saadan, som skiller dem fra Naboerne, være sig mod Nord eller mod Syd; og hvad Sproget gælder, danner Hertugdømmerne overhovedet ingen Enhed, men falder fra hinanden i danske, frisiske og tyske Dele. Sligt er ingen Jordbund for en ægte national Folkestræben.

Slesvig-Holsteinismen maa kaldes en *Provinsiaseparatisme*, en Stræben efter at forene Slesvigs og Holstens Indbyggere uden Hensyn til Afstamning, — Tyskere, Friser og Danske — kulturelt og politisk under tysk Ledelse. Og vel at mærke, denne Ledelse tilspidser sig som et Troskabsforhold til en indfødt Fyrsteæt fra Hertugdømmerne. Først sluttede man sig til de sønderjyske Hertuger, saa til de holstenske Grever, saa til de holsten-gottorpske Hertuger, og sidst til de augustenborgske Hertuger. Ligemeget, fra hvilken Egn Herskeren stammede, — man sluttede sig til ham i provinsiel Hjemstavnstroskab, og dermed

fulgte en tilsvarende *Modvilje mod den i Kongeriget residerende*, altsaa mere fjærtboende Regent, hvis Regeringshandlinger opfattedes som utilbørlig Indblanding. Man vilde vel have været ligesaa meget paa Post mod *rigstysk* Indblanding, men det kom foreløbig ikke til at ligge for.

Territorialt særlig grundlæggende for Slesvig-Holsteinismen blev *Hertugerne af Holsten-Gottorp*, de velkendte Foregangsmænd for tysk Sprog og Kultur. Allerede i deres Titulatur foregriber de Slesvig-Holsteinismen: Ordet Holsten er fælles, medens Gottorp udtrykker en Del af Slesvig, og vel at mærke den mest fortyskede. Og sammenligner vi Sindelagskortet med Territorialkortet, ved Hjælp af det udmærkede Kort »Sønderjylland« af Fl. Dahl, Kretzschmer og Skadhauge (Nyt Nordisk Forlag), vil vi se, at Nordgrænsen for det slesvig-holstenske eller »hjemmetyske« Sindelags mere udprægede Omraader (Afstemningen 1920) falder nøjagtigt sammen med Nordgrænsen for det holsten-gottorpske Forvaltningsomraade. Altsaa, vi kan sige, at den holsten-gottorpske Regering med Føje kan kaldes det slesvig-holstenske Sindelags Amme.

Digterisk varsles Slesvig-Holsteinismen f. Ex. hos den holstenske Præst *Joh. Rist*, der synger i sit »Kriegs- und Friedenspiegel« 1640:

O Schleswig, Husum, Kiel, ihr Fackeln der Holsaten,
bedenket, wie im Fried' euch allen ist geraten.
In dir, o Holstein, soll des Herren Lob vermehren
dein Angeln, Schwanzen, Strand.

(O, Slesvig, Husum, Kiel, betænk I Holsaternes Fakler,
hvorledes alt er lykkedes for Eder i Freden.
I Dig, o Holsten,
skal Dit Angel, Svansø, Strand øge Herrens Pris.)

Den gottorpske Provst *Trogillus Arnkiel* fra Aabenraa, var af dansk Afstamning, udgav 1607 sin Bog »Cimbrisches Heydenthum«, hvori et Billede af Saxlands og Jyllands Oldtid søgtes fremstillet, — en Forløber for vore Dages Stræben efter at gøre Slesvig-Holsten til en Bro mellem tysk og nordisk Kultur.

Medens Arnkiel, skønt Gottorper, dog endnu har Sympati for det nordiske, førte de gottorpske Hertugers Fjendskab mod Kongehuset efterhaanden til et mere og mere udpræget Danskhad. Den sidste gottorpske Hertug i Sønderjylland, Frederik IV, var endnu naaet til en udtrykkelig Udryddelsesplan mod det danske Kirkesprog. Derom siger Pontoppidan i »Det danske Sprogs Historie i Sønderjylland«, S. 72:

»Udi det store Tønder-Amt saa og i Amtet Brønlund eller Aabenraae hafde selfsamme mere end dumdristige Forsett denne Time været udført, hvis den Førstelige Gottorfske Regiering var bleven ved Magt; thi dermed lood sig afgangne Provst Koch ofte forlyde,

sigendes, det var Hertug Friderich, som endte sit Løb i den polske Krig, hans fulde Agt, at hvis han var kommen hjem til roelig Regiering, ville han med Roed udrydde det Danske Sprog af alle sine Kirker«.

Som Herren er, saa følger hans Svende. Mange Præster i den 1713 inddragne gottorpske Del af Sønderjylland nægtede da ogsaa at bede Bønnen for Kongen; den mest haardnakkede af dem alle var den førnævnte Provst *Koch*.

Striden tilspidsedes mere og mere. Preussen optraadte som den »ærlige Mægler« til Fordel for de gottorpske Landkrav. 1762 var det blot et Spørgsmaal om Dage eller Timer, naar Gottorperen Tsar *Peter III* af Rusland vilde lade sine Tropper rykke ind i Holsten. Kun hans Afsættelse fra Tronen frelste Danmark for Krigen. Det var tydeligt Optræk til den Situation, der hundrede Aar senere skulde ende for Danmark paa en anden og ulykkeligere Maade.

Nu slap vi foreløbig. Og mærkelig hurtigt svandt den oparbejdede gottorpske Hadstemning mod Danmark i Embedsstandens og Folkets Krese. Deri var Gottorperne selv Skyld. Thi da de 1742 flyttede deres Tyngdepunkt til Rusland, overskar de selv den Rod, hvorfra deres Forhold til Hertugdømmerne havde suget den kraftigste Næring: de opgav den Egenskab af Hjemstavnsfyrster, der hidtil havde været deres Fortrin for deres kongelige Medbejlere; fra nu af stod Kongen som den nærmere og altsaa lettere tilgængelige Landsfader, og inden Gottorperne i 1773 helt forsvandt fra Holsten, udartede deres Regering efterhaanden stedse mere til Uorden og Vilkaarlighed. Hertug *Carl Peter Ulrich*, der blev myndig 1745, brød sig mere om sin russiske Storfyrsteværdighed end om sin gottorpske Hertugværdighed og nød til Stadighed Hoflivet i Petersborg. Imens styredes det gottorpske Holsten af et kielsk »Gehejmekoncil«, som skaltede og valtede med Landet fuldkommen efter eget Tykke; dette Vanstyre skildres udførligt hos *Eckardt*, »Alt-Kiel in Wort und Bild« (1899), S. 116 ff. Pludselige Stævninger og Fængslinger hørte til Dagens Orden. Det fortaltes, at mange højere Embedsmænd havde en opsadlet Hest staaende for altid at kunne frelse sig ved hastig Flugt.

En Afhandling af Overbibliotekar Dr. *Wetzel* om den gottorpske Statsmand *Saldern*, siger *Eckardt*, skildrer fortræffeligt Usikkerheden paa Gehejmekoncillets Tid:

»I Aarene 1761 og 1762 herskede der en slem Misforstaaelse mellem Gehejmekonciliet og alle Kiels Indbyggere. Ingen hæderlig Privatmand kunde ved Bordet sige sine Gæster et Ord, som Tjenestefolkene ikke strax maatte rapportere, og hvorover Værten næste Da^o kom i Forhør eller endog i Arrest, alt eftersom Tjenestefolkene havde vidnet til hans Gunst eller Skade«.

»Hertug Carl Peter Ulrichs Regering«, siger Eckardt S. 117, »havde vel været den sørgeligste for det haardtprøvede Land«.

Eckardt slutter Afsnittet om Gottorperne med følgende Ord:

»Saaledes endte Gottorpernes Herredømme i Slesvig-Holsten. Det var en stor Lykke for Landet, at Landedelingerne nu ophørte. Mangeherredømmet havde ikke alene været en stadig Kilde til Splid og Borgerkrig, men var ogsaa bleven en stedse mere trykkende Byrde, da den gamle patriarkalske Enkelthed var forsvunden hos Fyrster og Adel og et stort, kostbart Bureaukrati havde vanskeliggjort Forvaltningen og tynget Landet i ualmindelig Grad. . . . En ny Epoke i Udviklingen, saavel for de slesvig-holstenske Lande som for Kiel, var brudt frem, en ny Tids Morgenrøde«.

Derpaa lader Eckardt umiddelbart følge et nyt Afsnit med Overskriften: »Under dansk Herredømme; allehaande Ændringer og almennyttige Foretagender«.

»Lykkeligere end i den hertugelige Del førtes Regeringen i den kongelige. Mange heldige Foranstaltninger var der foretagne. Domænernes Nedlæggelse medførte Udstykning til Selveje eller Arvefæste og hævede Landets Velstand i høj Grad. Ogsaa Aarhundredets reformatoriske Tendenser fandt her Indgang, først under Frederik V og Bernstorff, siden under Kristian VII og Struensee«. Afsnittet slutter med disse Ord: »Saaledes endte Aarhundredet lykkeligt for By og Land. Under dansk Herredømme herskede der i høj Grad Interesse for Fremhjælpning af Industri og Landvæsen, for Fremme af Aandsdannelse i enhver Retning. Hertugdømmerne glædede sig ved en lykkelig Fredstid. Det var Bernstorffs Fortjeneste, at Freden i hin politisk uheldsvangre Tid ved ligeholdtes i Landet længere end i andre Stater«.

Saa smigrende for det danske Herredømme skildres Tilstanden i den Landsdel, der nogle faa Aartier senere skulde udspy den danske Loyaltitet som Edder og Forgift! Og denne Skildring sandes af Vidnesbyrdene fra Samtiden. De røber en Lykkestemning som aldrig før. Under den folkekære Hersker Frederik VI, Stavnsbaandets Løser, fremmylrer der i Slesvig og Holsten Masser af danskloyale Fædrelandssange, som næppe i nogen anden Del af Monarkiet. Talrige Prøver findes citerede hos *Allen* »Det danske Sprogs Historie i Sønderjylland«, I, 418 ff., og hos *Sach*, »Das Herzogtum Schleswig«, I, 24 ff. Exempelvis vil jeg nævne, at Sønderjyden *G. E. Klausen*, Rektor i Altona, sang i 1794:

Ich freue mich, dass Dänenblut
in meinen Adern schlägt,
dass Dänentreu und Dänenmut
in meiner Brust sich regt.

(Jeg fryder mig, at Danskerblod
i mine Aarer gaar,
at Danskertroskab, Danskermod
hos mig i Brystet slaar.)

Det var stærke Ord; os Nutidsmennesker synes de svulstige, overspændte, men de var sikkert dybt følte og faldt naturlige for Datiden. Og dog havde denne Folkestemning hos Tyskslesvigerne ingen varig Rod. Thi deres Folkeopdragelse var og blev tysk, og den tyske Folkekultur laa som et Tønder, et Fængstof, rede til at modtage den første den bedste Gnist fra en Nationalrørelse sydfra.

Gnisten kom med *den tyske Frihedskrig 1813*, som gav Signalet til et nyt brat Sindelags-Omslag. Den fængede i de tyske akademiske Krese, og Branden bredte sig efterhaanden videre. I 1815 gæstede *Adalbert v. Chamisso* Kiel og skrev derfra: »I Kiel er Professorerne tysksindede, Studenterne dansksindede«. Snart skulde Studenternes Dansksind være en *saga blott*.

Pladsen tillader ikke at skildre Slesvig-Holsteinismens Fremvæxt i Enkeltheder. Her skal blot gøres opmærksom paa fem Stadier i Udviklingen. 1815 formuleres *Kravet om en fælles Forfatning for Slesvig og Holsten*, omend endnu kun indenfor Rammen af en Forfatningsstræben, som dens egne Foregangsmænd regnede for fuldkommen loyal mod Riget. 1830 skærpes dette Forfatningskrav til en *udpræget Separatisme*, baaren af Uviljen over den Tilsidesættelse, som Kongeriget skal have øvet overfor Hertugdømmerne. C. 1837 faar Separatisterne en *fyrstelig Fører* at fylkes om, nemlig Hertugen af Augustenborg med hans Krav om Arveret til Hertugdømmernes Trone. 1844 faar Partiet den *Nationalsang*, der til den Dag idag er forbleven Hertugdømmernes tysksindede Indbyggere hellig, nemlig »Schleswig-Holstein meerumschlungen.« Endelig, noget mindre tydelig daterbart, men dog nærmest omkring 1848, grundes paa sprogligt Omraade en videnskabelig og pseudovidenskabelig *Annexionslære*. Vi skal nu se lidt paa hvert af disse fem Tempi.

Kravet om en *fælles Forfatning for Slesvig og Holsten* rejstes af det holstenske Ridderskab allerede 1815, samme Aar som den tyske Frihedskrig endtes. For Holstens Vedkommende var Kravet om en Stænderforsamling en logisk Følge af, at dette Hertugdømme var et tysk Forbundsland, og at den tyske Forbundsakt af 1815 indeholdt en Paragraf om, at der skulde søges oprettet Stænderforfatninger i de enkelte Forbundslande. At man samtidig vilde have denne Forfatning udvidet til ogsaa at omfatte det danske Land Slesvig, var utvivlsomt en vilkaarlig Overskridelse af Forbundsaktens Intentioner, men det kunde nok kaldes en naturlig Tanke paa Baggrund af Hertugdømmernes mange Fællesindretninger, som den kongelig danske Regering trolig havde udviklet videre. Det var naturligt at mindes Kristian Is

Løfte til det slesvigske og holstenske Ridderskab ved Hertughyldningen i 1460, at de to Hertugdømmer skulde forblive »up ewig ungedelt tosammen«. Det var da forstaaeligt, at Ønsket om en fælles Forfatning opfattedes som liggende fuldkommen indenfor Grænsen af en tilladelig, loyal Forfatningsstræben. Saaledes seer vi det bl. a. hos selve Ridderskabets Pennefører, den indvandrede Meklenburger Professor *Dahlmann* i Kiel. Da det tyske Forbund 1819 havde indskrænket den akademiske Lærefrihed, svarede han som Universitetets Rektor med en Tale, der ligefrem struttede af de mest hyperloyale Vendinger.

»Kongens Budskab har været os til stor Trøst paa den sørgelige Dag, da vi Holstenere under Europas voxende Nød mistede Friheden til at skrive. . . . Bør vi ikke med taknemmeligt Sind erkende, at vi rammes saa meget lettere af de nyeste Ulykker, at vi endog synes misundelsesværdige, og det ikke med Urette? Vor Konge stoler paa sit Folk; det er det, hvoraf vi vil være stolte Naar altsaa nogen hos os vil hviske en Fabel om hjemlige Sammensværgelser, da bør han gaa bort, straffet ikke ved vor Vrede, ej engang ved vor Foragt, men blot ved at udlees af Menigmand!«

Og Genlyd af disse Forsikringer hørtes ofte nok. Endnu i 1829 kunde der ved Slesvig Gymnasium holdes en akademisk Tale om »die Befreiung des Vaterlandes durch Niels Ebbesen.«

Men opmærksomme Iagttagere vilde allerede dengang have kunnet høre »Græsset gro«, naar de lagde Øret til den tyske Jord. Det var allerede et Tidens Tegn, at Ridderskabets Pennefører ved Rejsningen af det slesvig-holstenske Forfatningskrav var en indvandret Rigstysker. Og fra tvende andre Rigstyskere hørtes der samtidig Toner, der anderledes tydeligt varslede den kommende Orkan. De kom fra de to Svenskpmrere *Arndt* og *Rühs*, nu preussiske Professorer, der i Aarene 1816 og 1819 slyngede danskfjendtlige Brandskrifter ind over Grænsen. Arndt lod os høre om de hovmodige Ødanskere, der forvaltede de herlige tyske Landskaber næsten som erobrede Provinser og uden enhver Forfatning. Rühs klagede over, at et vegt Diplomati bævede tilbage for ethvert Brud paa de folkeretslig fastslaaede Tilstande. Den nævnte Arndt var jo den tyske Folkerejsnings vældigste Skjald. I sin Soldaterkatekisme 1812 havde han forkyndt, at hvis Landsfaderen svigter den nationale Sag, da bør den brave tyske Krieger slynge ham det brudte Sværd i Synet, dvs. bryde Faneeden. Og i en Sang af 1813 forkynder han, at det tyske Fædreland bør vorde større; det bør omfatte alt Land, »saavidt den tyske Tunge klinger«, og deri bør bl. a. indlemmes Landet »ved Bæltet, hvor Maagen flyver« dvs. Sønderjylland.

Det er Toner, der nøjagtig foregriber det slesvig-holstenske Litan fra den hedeste Tid. Altsaa det slesvig-holstenske Ridderskabs dæm-

pede Samlingssignaler ledsagedes af Basunstød i den skarpeste Toneart.

Men ganske vist, slige Toner hørtes endnu ikke videnom, og de skarp-slebne Vaaben blev foreløbig liggende i Rustkamret, kun kendte af faa. Hvor lidet man i Almindelighed anede derom, har vi ovenfor seet ved Prof. Dahlmanns naive Forsikring om Folkets urokkelige Loyalitet mod Kongen.

Dog skulde der nu kun gaa faa Aar, inden den *statsfarlige Separatisme* afslørede sig til de styrendes Forfærdelse.

Dette Tempo Nummer 2 i Udviklingen skyldes Nordfriseren *Uwe Jens Lornsen*, som i 1830 udgav et Skrift paa 16 Sider om »Forfatningsværket i Slesvig-Holsten«. Her kræves Hertugdømmerne udskilt fra Kongeriget i løs Personalunion, saa at kun »Konge og Fjende« skulde være fælles. Danmarks økonomiske og administrative Synderegister overfor de to tyske Lande udmales, saa der pustes Liv i den Utilfredshed og Følelse af Undertrykkthed, som allerede Arndt og Rühs havde søgt at vække. Man maa kalde Tonen ret akademisk, men Skriftet indeholdt dog som i en Nøddeskal et virkningsfuldt Tønder til at sprede en folkelig Utilfredshedsbrand. Dertil krævedes endnu blot, at dets Fængstof øgedes med Ridderskabets gamle Løsen »Up ewig ungedeeft«. Det var strængt taget en historisk Forfalskning, thi det gamle Løsen havde nærmest blot været et Adelsløsen, Udtryk for en snæver Godsejerklikes Magtstræv og Madstræv. Men hvad gjorde dét? Man havde Brug for et folkeligt Slagord, og man tog det, hvor man kunde finde det. Unægtelig var Ordene »Up ewig ungedeeft« som skabte til at blive Løsen for Tyskslesvigerens og Holstenernes provinssielle Samhørighedsfølelse.

Hvem var nu den frisiske Urostifter, denne Tysknationalist, Slesvig-Holstener og kgl. danske Embedsmand Lornsen, og hvad førte han i sit Skjold? Dette Spørgsmaal har hos os næppe fundet saa tydeligt Svar, som det kan og bør have udfra den trykt foreliggende tyske Literatur. Det ejendommelige og for os Danske skæbnsvangre ved Lornsen var, at han under sit Studieophold i Jena var bleven Medlem af *Karl Follens* politiske Klub »die Unbedingen«.¹⁾ I den dyrkedes en Radikalisme, som havde vasket sig. Intet Middel var forkasteligt, naar det gjaldt at fremme Frihedens hellige Sag. Løgn, Vold, Snigmord, — alt var tilladt, og fra Follens Kres udgik da ogsaa de to Ynglinge, der i 1819 søgte at føre det blodige Program ud i Livet; den ene var *Karl Sand*, der myrdede Digteren Kotzebue, og den anden var *Löning*, hvis Attentat mislykkedes. Saa radikal var Lornsen ganske vist ikke, men han gik dog saa vidt, at han engang i Hertugens af Meiningens Nær-

vær holdt en Skaaltale, hvori han ønskede Død og Undergang over det tyske Forbunds 33 Potentater. Af ham kunde da stakkels Frederik VI ikke vente sig nogen Skaansel; han var jo som Hertug over Holsten en af de 33, hvem dette Preat gjaldt. Ganske vist, Lornsen indrømmede, at

»vi kun skylder Retsindigheden hos Kongen og det liberale Rege-
ringsparti, at det Røre, vi har vakt, har ført til noget«. Men det
hjælper ikke noget; Lornsen som pligtro Jakobiner er ubønhørlig
mod den kongelige Frihedsfjende. »Danskerne maa hides paa
Kongen«, skriver han; »Kongen maa fremstilles som Ordbry-
der«. ²⁾ Altsaa med koldt Blod bagvaskes, efter Grundsætningen
»Karnikelchen hat angefangen«.

Endvidere refereres i Brev fra Statholder Landgreve *Carl* til Kongen (November 1830) en Ytring, hvorefter Lornsen skal have sagt, at man i Kiel regner Embedsmændenes Ed til Suverænen for en »forældet Formalitet«.

Vi møder da hos Lornsen en Tysknationalisme og Jakobinisme, der med suveræn Overlegenhed vedkender sig Grundsætningen: Hensigten helliger Midlet. Og samtidig var han dog Bannerfører for en Smaastats-Separatisme, der havde sine Rødder i Middelalderens feudale Adelsvælde. Baade ved sin Sammenblanding af Folkestræben og feudalt Smaastatsvæsen og ved sin Fordomsfrihed i Valget af Midler bliver Lornsen toneangivende for Slesvig-Holsteinismen. Men ligesom Smaastatspolitikken var en Kræftskade for Tyskland som Helhed, saaledes skulde den i Længden ogsaa vise sig fordærlig for det slesvig-holstenske Parti, og Fordomsfriheden i Valget af Midler skulde blive en Nemesis, der ramte Partiet med skæbnsvanger Magt, da den toges i Brug af en genial Modstander.

Egentlig saa det nu i Førstningen ikke rigtig ud til, at den lornsenke Bombe skulde explodere rigtig for Alvor. Ikke blot tog det holstenske Ridderskab Afstand, og *Hertugen af Augustenborg* udtrykte i et Brev til Kongen sin Forargelse med tre Udraabstegn, — det kunde man jo paa Forhaand vente sig, — men det tegnede ogsaa til, at Lornsen, trods livlig Agitation, heller ikke kunde finde rigtigt Tilhæng blandt dem, han regnede paa som Meningsfæller. Men til Gengæld gjorde hans Aktion den stærkeste Virkning paa allerhøjeste Sted. Dertil bidrog Statholderen Landgreve *Carl* ved sine Breve til Kongen. Thi skønt han lamenterede over den »forbryderiske, menederiske og utaknemmelige Schufft Lornsen«, raadede han dog til at formilde det forslugne Rovdyr ved at kaste det en fed Bid i Gabet, nemlig at tistaa Hertugdømmerne den fælles Stænderforfatning. Og ifølge Grev *O. Moltkes* Brev til Kansler *Spies* i Slesvig af 13. November var den op-

skræmte Konge virkelig paa Nippet til at følge dette Raad. Det fik Helstatsmanden Moltke dog forhindret, og Lornsen blev afsat fra sit Embede og kom i Kachotten. Men sikkert er det dog, at i Spørgsmaalet om Stænderforfatningens Indførelse i det danske Monarki er det Lornsen, der har bragt Stenen til at rulle, og som den første hensynsløse, ufredsstiftende Slesvig-Holstener danner han Epoke i sit Lands Historie.

Vi kan ikke her i Enkeltheder forfølge videre, hvordan Lornsens ophidsende Utilfredsheds-Felttog danner Startpunktet for et tiltagende Sindelagsskifte blandt Hertugdømmernes Indbyggere, men et enkelt særlig karakteristisk Moment maa dog fremhæves, nemlig den Rolle, *Advokaterne* kom til at spille som Agitatorer. De var fødte Fagmænd til at praktisere den Fordomsfrihed i Valget af Midler, som Lornsen gjorde sig til Talsmand for. Paa den ene Side var de som Akademikere modtagelige for hans demagogiske Ideer, og paa den anden Side var de ved Sprog og Opdragelse fuldkommen fremmede for det danske Bondefolk, som de for en stor Del levede af. Jo mere uforstaaelig for Menigmand de gjorde Retsforhandlingerne ved Brug af latin-blandet Tysk, jo mere forvirrede de gjorde Retsforholdene ved Indførelse af det tyske Statsvirvars brogede og selvmodsigende Lovregler, des mere trivedes Advokatnæringen. Derfor var det en Selvfølge, at Hertugdømmernes Advokater alle som een svor til Slesvig-Holsteinismen og blev dens ivrige Talsmænd. Da det saa endelig var lykkedes dem at kvæle de sidste Rester af dansk Retssprog i Nordslesvig 1833, og de danske Sønderjyder 1836 krævede og 1840 opnaaede dets Genindførelse, var Advokaterne ude af sig selv af Forbitrelse. Ja, den slesvig-holstenske Advokatforening vedtog endog at forbyde sine Medlemmer at føre nogensomhelst Sag for Overretten, der ved Underretten var ført paa Dansk! Den stillede sig altsaa i udfordrende Frondestilling til Folkets Ønske og Kongens Bud. Det var en Forpostfægtning, der varlede Revolutionen i 48. Lornsens teoretiske Separatisme satte her praktisk Frugt: det »enige slesvig-holstenske Folk«, repræsenteret af Advokaternes Madstræberfagforening, satte sig paa Bagbenene for at værne sine dyrebare økonomiske Interesser. Men ganske vist, med »Folk« forstodes kun de, der lydige svor til den tyske Fane, og hvis nogen Del af Folket vovede at gaa imod de tyske Magthaveres Bud, regnedes slige Opsætsiges Vilje ikke for en Bønne værd.

Dette indskærpes ogsaa med al mulig Tydelighed af Advokat *Heiberg* i Fortalen til Dr. *Gottliebs* Samling af Fabler i nordslesvigsk Mundart. De udgaves »med Oversættelse til Skriftsproget«, og med »Skriftsproget« menes — Tysk! Thi, siger Dr. Heiberg:

»Da de Dannedes Modersmaal i Slesvig-Holsten nu er det høj-

tyske, . . . saa er ogsaa Højtysk det Sprog, der stempler Slesvig-Holstenerne til et Folk, og i Kraft deraf er de en Del af det tyske Folk. Vilde man indvende, at de dansktalende Slesvigere maatte lære det tyske Sprog som et fremmed, for at faa levende Følelse og Erkendelse af den slesv. holst. Nationalitet, fordi det ikke er deres Modersmaal, saa er dette ligesaa rigtigt og sandt, men ogsaa *nødvendigt, hvis de vil forblive Borgere i disse Lande*«.

Det tredje Tempo i Udviklingen er Fremkomsten af det *dynastiske Moment*. Hidtil havde den gryende Slesvig-Holsteinisme savnet en egen Fyrste at fylke sig om, men han var under Opsejling. Augustenborghertugen *Frederik Kristian*, som ingenlunde var fremmed for dansk Aandsliv, var i 1810 raget uklar med Kong Frederik VI, da de begge bejlede til den svenske Trone. Siden gav han sig til at grunde over sine Krav paa Hertugdømmernes Trone, og ved sin Død 1814 gav han dem i Arv til sine Sønner. Det danske Standpunkt var jo, soim man veed, at Kongelovens kvindelige Arvefølge gjaldt for hele Danmark, altsaa ogsaa for Slesvig; men Augustenborgerne hævdede nu, at baade i Slesvig og Holsten gjaldt kun mandlig Arvefølge. Deraf fulgte atter, at ved den regerende kongelige Mandsstammes ventelig snart forestaaende Uddøen vilde Tronen i Hertugdømmerne automatisk tilfalde den tiloversblivende Mandsstamme, dvs. Augustenborgerne. Hertug *Kristian* af Augustenborg dristede sig ganske vist ikke aabent til at kaste Stridshandsken til Kongen med dette Krav, men i 1837 blev det fremsat og motiveret i en anonym tysk Pjese, der uden Tvivl er forfattet af ham selv. Samtidig traadte han, hvis Hjem egentlig var dansktalende, fanatisk i Skranken for Slesvig-Holstenernes Modstand mod Danskslesvigernes Krav om sproglig Retfærdighed. Hermed havde de tyske Separatister i Hertugdømmerne fundet den Smaastats-Tronkræver, som de havde Brug for.

Det fjerde Tempo er Fremkomsten af *Slesvig-Holstenernes Nationalsang*. De første slesvig-holstenske Banebrydere har sikkert følt sig generet af det Forhold, at de forhaandenværende Hjemstavssange sædvanlig var glødende dansk-nationale. Men efterhaanden raadedes der Bod paa denne Ulæmpe, og endelig i 1844 ved en tysk Sangerfest i Byen Slesvig fremkom *Chemnitz* med den Sang, der skulde lægge Partifællerne det forløsende Ord paa Tungen, nemlig Sangen »Schleswig-Holstein meerumschlungen«, med Omkvædet »Schleswig-Holstein stammverwandt! wanke nicht, mein Vaterland!« Ordene »meerumschlungen« og »stammverwandt« var i agitorisk Henseende velvalgte. Hvad gjorde det vel, at Udtrykket »stammverwandt« var en Usandhed, naar der derved underforstodes, at Holstenernes slesvigske

Stammebrødre intetsomhelst havde at gøre med Danmark? »Schwamm drüber!« »Stammverwandt« og »meerumschlungen« var udmærket egnede til at bide sig fast i Folketsindet og fæstne sig som Løsen ved Siden af det gamle »Up ewig ungedeelt«. Det hele kunde tjene til at indbanke den Forestilling, at de uensartede nationale Elementer dannede et enigt »Folk«.

Endnu mere understregedes Forskellen fra Danskerne i et andet poetisk Stemningsudbrud, — et af den Tids mange Exempler paa hovedkuldts Sindelagsskifte. Provst *Jacobsen* havde 1811 offentliggjort følgende danskloyale Jubeludbrud i en Almanak med det nordiske Navn »Veranda«:

Feierlich schallet der Jubelgesang
glücklicher Dänen beim Becherklang.

(Festlig lyder ved Bægerklang
lykkelige Danskes Jubelsang.)

Siden skiftede han Sind og tilegnede det forud elskede Danskerfolk følgende Udgydelser:

O armes Land, von Gott veracht't,
wo man aus Holz die Schuhe macht,
wo man statt Holz die Erde brennt,
und wo man Schmeer die Butter nennt!

(O, stakkels Land, foragtet af Gud,
hvor man danner Skoene af Træ,
hvor man brænder Jord i Stedet for Ved,
og hvor man kalder Smørret »Schmeer«.)

Gott wolle uns behüten, (Gud monne skærme os,
dass wir nicht werden Jüten! at vi ikke bliver til Jyder.)

Hans danskloyale Udtalelser er forlængst glemte, medens derimod hans fanatiske Smædeviser mod Jyderne endnu figurerede i Agitationen under Afstemningen i Flensborg 1920 og citeredes af Præsterne Martensen og Henningsen i deres saakaldte Udgave af Pastor Jensens »Angeln« 1922.

Vældigere end af Advokat Chemnitz og Provst Jakobsen fremskyndedes dog Strømkæntringen af Lybækkeren *Emanuel Geibel*. Han var en Digter og Folkevækker af virkeligt stort Format. Det var ham, der i Tredserne skulde skænke sine Landsmænd et senere indtil Kedsommelighed gentaget Løsen for den altsyske Verdens-Kulturmission:

Und es mag an deutschem Wesen (Og tysk Væsen, til vor Helse,
einmal noch die Welt genesen. end kan vorde Verdens Frelse).

Efterat Preusserkongen Friedrich Wilhelm IV omkring Aar 1840 havde skænket ham en aarlig Digterpension, kunde Geibel med særlig

Kraft hellige sig Slesvig-Holsteins Kamp mod de danske Voldsherskere. Og da Kristian VIII i 1846 udæskede Augustenborgerne ved sit aabne Brev om Arvefølgen i Hertugdømmerne, var det Geibel, der gav den tyske Harme Ord i sit voldsomme Protestdigt. Det hørtes endnu som Udtryk for tysk Triumf efter Sejren ved Folkeafstemningen i Flensborg 1920, og det fortjener at fremdrages herhjemme af sin Uænsathed; derfor har jeg oversat det til Dansk.

Nys Øbolandets Fyrste lod
til os et Brev udsende,
som maatte vore Hjerters Rod
brat til et Modstød vende.
Vi raaber Nej! og atter Nej!
Lad ham kun Voldsbrev skrive!
Vi vil ej være Danske, nej!
Vi vil blot Tyske blive!

Af tysk Leer blev vi støbt engang,
vi gamle og vi unge.
Tysk var vor Spøg ved Bæger-
klang,

Tysk bad til Gud vor Tunge.
Skænk tysk Vin i, det skikker sig,
og lad os tysk Lov skrive!
Vi vil ej være Danske, nej!
Vi vil blot Tyske blive!

Vor Hertug har det Bud de bragt:
han skal med Tvang os bøje
saa vil vi nok, stumt og forsagt,
snart falde fromt tilføje.
Syng da, saa Borgen rokker sig,
ja, ryst hver Vindusskive:
Vi vil ej være Danske, nej!
Vi vil blot Tyske blive!

Ej fremmed Statsprunk lindrer os
de hjemmefølte Smerter.
End koger gamle Sachsers Trods
os dvbt i vore Hjerter.
Den Kraft, der Albion vandt for
sig,

kan Aag og sønderrive:
Vi vil ej være Danske, nej!
Vi vil blot Tyske blive!

Vort Land er tysk trods Brev og Ord.
I skal os finde rede.
Os Modet dybt i Hjertet boer,
og vi har Sværd i Skede.
Fra vore Læber skal man ej
før Død det Ord fordrive:
Vi vil ej være Danske, nej!
Vi vil blot Tyske blive!

Det var magtfulde Ord. I dem fandt det havomslyngede, up-ewig-ungedeelte Slesvig-Holsten en Styrke, som vi maatte misunde det. Nok havde Datidens Danmark Kampdigtere som Ploug og »Den tapre Landsoldats« Forfatter Faber, nok havde det en stor Folkevækker som Grundtvig, men det ejede ingen Digter, der i fanatiserende Lidenskablighød kunde staa Maal med Geibel. Hans Tordenrøst kunde slaa Gnister selv af den koldeste Sten. Det sansede den Tids Danske næppe; de forstod ikke, at her aabenbarede sig en skabende Folkevilje: hvem der eengang var reven med af Geibels Flammerøst, ham nyttede det ikke at mane med Blodets Baand og de mosgroede Minder fra Thyre Danebods Dage, — han var og blev vunden for Tyskheden med varigt bindende Baand. I det trodsig gentagne Omkvæd: »Wir wollen keine Dänen sein, wir wollen Deutsche bleiben!« laa der noget af en Spaa-

dom, en sejrriig profetisk Aand, som vi atter skal møde hos Geibel i 1852. Det var vor Fejl, vor Mangel paa historisk Storsind, at vi ikke kunde indse dette, mens Tid var.

Det Sindelagsskifte, der førte til Advokat Chemnitz' Vise »Schleswig-Holstein meerumschlungen« og Geibels magtfulde Hadsange mod Danmark, ytrer sig endelig ogsaa i *den sproglige og nationalitetshistoriske Opfattelse af Hertugdømmernes Stilling*. Noget enkelt epokegørende Aarstal er vanskeligt at angive, men vi tager næppe fejl i at lægge Vægt paa Fremkomsten af Jacob Grimms Værk »Geschichte der deutschen Sprache« 1848, hvorved dette Tempo indordner sig i Rækken som Nr. 5. Først maa vi imidlertid iagttage nogle ejendommelige personlige Exempler paa den Strømkæntring, som vi ovenfor mødte poetisk hos Provst Jacobsen.

En i Hertugdømmerne almindelig udbredt Geografilærebog af Lærer *Petersen* havde indtil Tredverne fremstillet Slesvig under Jylland og adskilt fra Holsten og Lauenborg. Men ved Aar 1840 gør den pludselig omkring og forener Slesvig med de to andre Hertugdømmer; thi, hedder det, »saaledes er nu den herskende Opfattelse«.

Nordfriseren Dr. *Knud Jungbohn Clement* havde indtil Tredverne nydt kgl. dansk Stipendium, og saa længe havde han lobhudlet Danskerne i de mest overspændte Udtryk, prist dem som »næst Kristus Guds Redskab til Verdens Frelse«. Siden blev han Slesvig-Holstener, og nu fik Piben en anden Lyd: han kunde ikke finde Smædeord hadske nok til at overdænge det infamt kasserede Frelserfolk med. I Afhandlingen »Das wahre Verhältnis der süd-jütischen Nationalität«, til-egnet den tyske Nationalforsamling 1849, hedder det f. Ex.. »Ødanskeren viser sig, ligesom Svenskeren, mistroisk, underfundig og slesk«. »Danskerne har ødelagt og udryddet Urdannelsen hos et vestgermansk Folk. Næsten værst af alt er, at de har paatvunget Sønderjylland Træskoer: »Et helt Folk i Træsko, en sørgelig Tanke, endnu skændigere i Virkeligheden«. Jævnfør min Artikel »En »sindelagstro« Forsker« (»Flensb. Avis 30.-31. Maj 1912). I sin Elskov som i sit Had er Dr. Clement lige overdreven, og i denne Ustyrlighed er han typisk for de slesvig-holstenske Agitatorers Mentalitet.

Den fanatiske Danskhader og Dilettant Dr. Clement stilles dog, hvad vidtrækkende Indflydelse gælder, langt i Skygge af saadanne virkelige Sprogmand som *Jacob Grimm* og Holsteneren *Müllenhoff*. Ikke, at de efterlignede Dr. Clement i støjende og parodisk Danskæderi; de var paa deres Vis opfyldte af oprigtig Kærlighed til de nordiske Stamme-frænder. Men de var bjergtagne af taagede Forestillinger om Jyllands urtyske Herlighed; særlig Grimm satte indenfor Videnskaben den al-

tyske Annexionslære i ligefremt System. Og da han gjaldt som den tyske Filologis »Oldmester«, kom han derved til at udøve en skæbnesvanger Indflydelse paa den opvoxende Slægt. Var dette allerede galt, saa forværredes Forholdene derved, at de danske Lærde for Størstedelen savnede Modenhed til at imødegaa Vranglærdommene paa virkelig overlegen Vis. De stirrede sig blinde paa Thyre Danebods Danevirke og Vikingetidens danske Runestene fra Hedeby, og derpaa byggede de en uholdbar ejderdansk Lære om, at Sønderjylland var kærnedansk fra Arilds Tid. Overfor sligt havde Grimm og Müllenhoff let Spil, naar de paaviste, at de engelske Anglers og Jyders Sprog var vestgermansk. Og herfra droges atter den tilsyneladende slaaende Slutning, at det gamle Jyllands Indbyggere var Vestgermaner eller rentud Tyskere. I begge Lejre dreves her en slem Misbrug med moderne politiske Forestillinger, som intet havde at gøre med den Fortid, man stredes om. Værst var dog Tyskernes Fremgangsmaade. Jacob Grimm krævede uden videre hele Jylland, vilde, som han sagde, »genindlemme« det i Tyskland, som det aldrig havde tilhørt. Til Erstatning raadete han de Danske til at gaa over Sundet og generobre Skaane, Halland og Bleking! Saadant Galimatias forfægtedes af en Mand, der var fremragende Retshistoriker og Medlem af den tyske Nationalforsamling 1848!³⁾

Og han prædikede ikke for døve Øren. Da Rejsningen udbrød i 1848, opfandt *Rasmus Behrend* fra Nørre Brarup i Angel følgende Faneed for sine Hjemstavnsfæller: »Jeg lover som brav Angelsachser paa Ære, at jeg vil forsvare mit Fædreland«. Kunde man tænke sig en taabeligere og mere vildledende Sammenblanding af Forestillinger! Hr. Behrend var Angelbo og talte den sachsiske Dialekt af Tysk, — det var sandt nok. Men derfor var han dog paa ingen Maade en Angelsachser, dvs. en Englænder eller Nordamerikaner. Dette Eksempel viser slaaende, hvordan de efterplaprede »videnskabelige« Slagord gik i den uvidende Hob som sød Mælk. Atter heri havde Slesvig-Holstenerne en Force fremfor os Danske, ligesom i deres Geibels elektriserende Haddigtning; men rigtignok var det en Force, der kun bidrog til at skabe yderligere Hulhed og Uægthed.

Al den politiske, digteriske og saakaldt sprogvidenskabelige Agitation førte saa til det kendte Udbrud af *Oprøret* i Rendsborg i Marts 1848. Dette Udbrud er baade politisk og sproglig præget af den Uærlighed, der med Overlæg var forfægtet som Kampmiddel af Separatistbanebryderen Lornsen, og senere uvilkaarligt gennemtrængte Sprogmandenes fantasifulde Urtidsbilleder.

En god Forestiling om Oprørsagationens Midler og Veje faar vi gen-

nem et Brev, som en Godsejer *Steindorff* sendte Gaardejer Lassen i Struxtrup, og som endnu gemmes i dennes Familie. Henrik Lassen, som har givet mig Tilladelse til at offentliggøre det, mente, at dette Brev ingenlunde har været Brevskriverens eget Fabrikat, men at det er bygget over en Skabelon, som Rejsningslederne har tilstillet Gods- ejere og større Gaardmænd; derpaa tyder visse højtravende Vendinger og Stilen i det hele taget. Brevet lyder, som følger (Overs.)

Grumbye, den 12. Marts 1848.

Hr. Lassen, Struxdorf.

Jeg tillader mig at oversende Dem medfølgende Petition. Omend de politiske Meninger i Sognene Struxdorf og Thumbye hidtil i Almindelighed er mig ukendte, saa venter jeg dog, at De nu slutter Dem til Stemningen hos Flertallet i Schleswig-Holstein, og beder Dem derfor om gennem Deres Indflydelse at virke hen til, at denne Petition cirkulerer i de nævnte Sogne og bliver underskrevet af dem, der har de samme Meninger og Ønsker.

Det er paa Tide, at al Løjhed og Flovhed viger for et afgjort Sprog, at vi utilsløret kræver det, som vi har moralsk Ret til at opnaa og at eje. Thi det er uforligeligt med den frie Mands Værdighed, vedvarende at se sine nærmeste Anliggender drøftede udenfra af Uvedkommende, at se dem kritiserede, forkrøblede, fordrejede og trykkede, uden eftertrykkeligt og uforsagt at turde svare derpaa med de samme Vaaben.

Det passer ligesaa lidt til de nuværende Tidsomstændigheder, at vi, der er fuldkommen overtydede om vor gode Ret, ikke tør raadslaa derom i offentlige, uforstyrrede Sammenkomster.

Hvem der i sin Barm bærer sand Kærlighed til sit Fædreland, til sin Nationalitet og til sin gode Ret, med andre Ord til sin Frihed som Menneske og Statsborger, han bør i denne Tid, der ved Reskriptet af 28. Jan. iaar har ført til et vigtigt Vendepunkt i vor Historie, optræde aabent og frit og ikke lade sig holde i Angst og Frygt ved smaa Skrækbilleder.

Det er alle saadannes dobbelt tvingende Pligt at bidrage til at udbrede en enig Opfattelse til endrægtig Hævdelse af vor Ret og til Forsvar for vor Sag efter Evne paa lovlig Vej.

Lad de af Fordom plagede og af Ligegyldighed fængslede gaa deres Veje, indtil de bliver overtydede om noget andet, — vi følger rolig og sindig vor Vej, hvis Maal er Retten.

Herved oversender jeg Dem to smaa Flyveskrifter, som De maa have, og tillige et Skrift om Farerne ved den danske Helstatsforfatning, som De bedes sende tilbage, naar De har læst det.

Petitionen bedes De senest Fredag Morgen sende tilbage, underskrevet eller ikke underskrevet, da den paa Lørdag skal afgives paa Indleveringsstedet.

Hengivenst

Steindorff.

Ved den afgørende Forsamling i Rendsborg, 18. Marts, var der ifølge Ørevidnet Krüger en af Lederne, der stod op og sagde:

»Slesvigs Indlemmelse i Tyskland bør ikke længere opsættes. Dets Folk kræver det. Thi dets Sprog er tysk, tyske er dets Sæder og Skikke, tysk er det fra Kongeaen til Ejderen. Jeg har selv overtydet mig derom, idet jeg har gennemrejst Landet. Der findes i det nordlige kun nogle faa danske Propagandister«.

Prinsen af Noer optraadte i dansk Generalsuniform og indbildte Troppe, at Kongen var fangen af københavnske Oprørere, og at de slesvig-holstenske Rejsningsmænd kun varetog den ufri Landsherres Interesser. Derom giver Amtmand *Jacobsen* hos Sach, »Geschichte der Stadt Schleswig«, følgende aabenhjertige Tilstaaelse:

»Uden Proklamationens hurtige Udbredelse, og uden den Reservation, at den provisoriske Regering havde taget Styret i Landsherrens og Arveher tugens Navn for at hævde hans og Landets Rettigheder, vilde man aldeles ikke have kunnet regne paa den almindelig overvejende Godkendelse af Regeringen, som senere indtraadte. »Hvis vi ikke havde opretholdt Legitimiteten«, ytrede *Beseler* i en Samtale med mig, »vilde vi efter tre Dages Forløb have været landflygtige i Hamborg«.

(Det var ogsaa denne Legitimitets-Maske, der muliggjorde, at den provisoriske Regering blev godkendt af det tyske Forbund og af den kongelig preussiske Regering, siger Dr. Hjelholt i »Nationaltidende« 19. Maj 1932).

Sønderjyden P. Lauridsen siger:

»I Hertugdømmerne var der ikke ophobet Tønder nok til en ærlig Revolution, og det, der skete i Kiel den 24. Marts 1848, var kun en Embedsmands-Revolte, støttet af Overklasserne i Holsten og Sydslesvig, men uden virkelig Rod i den store Almenhed«. Han hævder, at hverken i statsretlig, national, borgerlig eller økonomisk Henseende havde Kongens Regering angrebet Hertugdømmerne; det var den provisoriske Regering, der opfandt Løgnen om »den ufri Konge og det herreløse Land« for under Legitimitetsens Maske at snigmyrde Befolkningens ældgamle Kongetroskab«.

Man regnede paa Bondefangervis med, at »Bordet fanger«. Havde Menigmand først ladet sig putte i Slesvig-Holstens Uniform og sejret eller faaet Prygl for dets Sag, saa var Broen til Kongetroskaben afbrudt, og de fælles Kampminder vilde uvilkaarlig skabe en ny Folkefølelse. Det slog ogsaa godt nok til.

Men iøvrigt viste Treaarskrigens Forløb tilstrækkeligt klart, hvor usandt man havde talt, da man i Rendsborg paastod, at Sønderjyllands Folk var tysk fra Kongeaen og til Ejderen.

I 1849 udsendte en Række sandhedskærlige slesvigholstenske Embedsmænd i Nordslesvig følgende aabenhjertige Erklæring, der søgte at jage Løgnen en Pæl gennem Livet:

»Vi har seet, hvordan.. det herværende Landsfolk efter Indkaldelse stillede sit tjenstpligtige Mandskab i den danske Linjes Rækker og .. ved danske Udsendinge lod sig organisere til Landstorm mod de ventede tyske Tropper og Vagabonder.. ja, nylig (i Brøns) endog er gaaet over til haandgribelig Modstand mod den til Inddrivningen af Skatterne udsendte Millitærkommando. Vi har seet, at paa danske Myndigheders Paabud tyske Embedsmænd blev slæbt som Højforrædere ud af Landet til Danmark med deres egne Distriktsindbyggerses Bistand eller Bifald, ligesom andre Tilhængere af den slesv. holst. Sag har været udsatte for uafsladelige Plagerier, Denunciationer og selv livsfarlige Efterstræbelser.

Det er notorisk, at de tyske Tropper under Felttoget overalt i Nordslesvig har fundet sig omgivne af danske Spioner og har truffet Indbyggerne i mangfoldigt Samspil med den danske Hær, især Kystboerne ifærd med hemmelige Signalforsøg.

Det er endvidere en Kendsgærning, at til den tyske Nationalforsamling blev der enten ingen Valg forsøgt i de nordlige Amter, eller de foranstaltede Valg blev kun søgte af faa Vælgere.

Manglen paa Deltagelse i Valgene til den slesv. holst. Stænderforsamling gik i de nordligste Distrikter saa vidt, at af c. 2000 Vælgere kun henved 20—30 kom tilstede, og to af Distrikterne forblev helt uden Repræsentation.

Mod Ophævelsen af Forbindelsen med Danmark er der sat en Masse Petitioner i Omløb og med talrige Underskrifter sendte til Kjøbenhavn.

For Indlemmelsen i Tyskland er der paa det flade Land i Nordslesvig ingen Petenter fremstaaet, for Opretholdelsen af Real-Union med Holsten forholdsvis kun meget faa«.

Efter Fremførelse af endnu flere Kendsgærninger sluttes der med følgende Ord:

»Dette er Foreteelser, der ikke levner nogen Tvivl om, at den danske Nationalitet er stærkt repræsenteret i Nordslesvig, og at den danske Sag her kan gøre Regning paa mange og inderlige Sympatier«.

Det var rene Ord for Penge. Klarere kunde Sandheden ikke udtrykkes. Desværre naaede Sandhedsrøsten ikke ud til det tyske Folks store Masse. Den vedblev urokkeligt at tro paa Tyskhedens Herredømme til Kongeaen eller til Skagen, og denne Tyrketro hos den ærlige uvidende Rigstysker var den bedste Støtte for de forladte Stammebrødres Sag.

Krigens Udfald opfyldte ikke Løsenet:

Schleswig-Holstein stammverwandt!
Jag' die Dänen aus dem Land!

(Stammebeslægtede Slesvig-Holsten!
jog Danskerne ud af Landet!)

Preussen sveg den tyske Enheds Sag, og istedetfor at jage Danskerne ud enedes det med Østrig om at afvæbne de sidste Rejsningsmænd i Holsten. Ved Fredsslutningen 1852 udelukkedes Augustenborgeren fra Arvefølgen. Danmark fik Glücksborgeren Kristians Arveret godkendt, omend kun mod Løfte om, at det under intet Vilkaar vilde indlemme Slesvig i Kongeriget. Preusseren *Bismarck*, der ikke havde nogensomhelst Sympati for Slesvig-Holstenerne, mæglede samme Aar mellem Augustenborghertugen og Kongen; Hertugen solgte sine Godser til Danmark og forpligtede sig paa egne og Families Vegne til ikke mere at volde Uro med Tronkrav; men hans Sønner erklærede rigtig nok i 1859, at dette Afkald ikke vedkom dem.

For Slesvig-Holstenerne og deres stortyske Hjælpere blev denne Udgang et Dommedagslag. De havde kæmpet som Løver, gjort deres Sag til Tysklands hellige Enhedsløsen, og nu saa de sig forraadte af Preussen og Østrig, skændigt udleverede til den fremmede Smaamagt, som Historikeren *Treitschke* med bidende Haan kaldte »den sejerløse Sejerherre«. Det var, sagde *Treitschke*, »den store Skamplet i Tysklands nyeste Historie«.

Emanuel Geibel rasede i sit Digt om Londonkonferencen.

O Land ved dybblaa Sunde,
med tyske Blodstrøm døbt!
Saa gik du da til Grunde,
forraadt med Skændsel købt.

Ved Stormagtsprangerdisken
fordømtes du til Aag.
Skønt raaddent lugted Fisken,
dog gav man den i Kog.

Hvor Russer, Franskmand, Britte
Raad om Profit har lagt,
der er vi kun en Nitte,
har lydigst Amen sagt.

Hvad skulde værd dem tykkes
vel Tysklands Glans og Ry,
blot det at lave lykkes
Dankongen en Meny?

Dette Digt staar værdigt ved Siden af Flammeordene mod Kristian VIIIs aabne Brev; det er et fornyet Udtryk for den tyske Folkevilje,

Hvad er to Hertugkroner,
som man fra Riget tog?
»His Lordship« os forsoner,
hans Smil al Sorg forjog.

Dog, Kokke, vogt jer bare:
Jeg frygter for det Syn:
en Aandesværm vil fare
af Kedlen op med Lyn.

Da vil med Storm de true
og gennem Tyskland gaa.
Da vil med Skræk I skue
i Flammer Verden staa:

til Jættebranden svider,
hvad fejgt I underskrev.
Som Støv til alle Sider
bli'r spredt jert Skændselsbrev!

som det var haabløst at ville trodse. Indignationen er saa magtfuldt udtrykt, at den maatte svie Tyskerne til Marv og Ben. Og mod Slutningen hæver Digteren sig endnu mere direkte end i 1846 til truende profetisk Fremsyn.

Nu fulgte i 13 Aar under dansk Herredømme den Tilstand, som Tyskerne kalder det danske Voldsstyre, Slesvig-Holstens Martyrium.

Var det virkelig saa slemt. Jeg skal prøve at opregne Klagepunkterne efter *Jansen-Samwer*, »Schleswig-Holsteins Befreiung«. En Toldgrænse søgtes oprettet ved Ejderen, ganske vist forgæves. Sange som »Schleswig-Holstein meerumschlungen« forbødes. Fælles Indretninger som det slesv. holst. Sundhedskollegium, det slesv. holst. Landsbibelselskab og Selskabet for slesv. holst. lauenborgs Historie ophævedes, og nye lignende forbødes. Hundreder af Deltagere i Rejsningen mistede Valgretten. Deltagelse i slesv. holst. Adresser og Petitioner forbødes. Landet oversvømmedes med rigsdanske Embedsmænd, der efter Sigende gjorde sig skyldige i utallige Vilkaarligheder. Pas med Slesvig-Holsten som Rejsemaal og Breve til Slesvig-Holsten tilbagevistes. Danske Stednavne indførtes. Tyske Personnavne fordanskedes, en Kilde til uendelige Fejltagelser og fremtidige Retstab. Flensborg Gymnasium fordanskedes,⁴⁾ Husum nedsattes til Progymnasium, Slesvig Bys fik næsten en helt dansk Lærerstab. Tyske Privatskoler maatte fyldestgøre Krav om dansk Sprogkundskab og Historiekundskab. Tysk Privatundervisning chikaneredes. Ved Sprogordningen af 1851 blev dansk Undervisningssprog i Folkeskolen paatvunget Byerne Haderslev, Aabenraa, Tønder, Sønderborg, 10 Sogne i Tønder Provsti, 26 i Flensborg Provsti, 9 i Gottorp Provsti. Ni af Byerne her var helt tyske, nemlig Satrup, Havetoft, Tumbø, Bøl, Struxtrup, Ølsby, Farensted, Treja, Nørrebrarup.

Dette er saa temmeligt alt, og vi tør vel gaa ud fra, at Jansen-Samwer har skrabet Bunden.⁵⁾ Det vil sees, at mange Punkter minder nøjagtigt om dem, som Danskerne klagede over i Preussertiden. At dette Synderegister dog ikke kan tynde vor Samvittighed helt til Jorden, indrømmes af en kyndig Historiker som Prof. Delbrück. Ja, selv Jansen-Samwer kommer for Skade at indrømme, at Danskerne i brutal Vilkaarlighed mod Slesvig-Holstenerne er bleven overbudte af de preussiske »Frelsermænd« (se Side 28). Klagen oved de danske Embedsmænds Voldsfremfærd kan let opvejes ved drastiske Modstykker fra de slesvig-holstenske Embedsmænds Styre før og under Trearskrigen, f. Ex. Forfølgelserne mod Urmager *Fischer* i Aabenraa og Bladet »Dannevirke«, samt det kendte, blodige Sørgespil i Brøns. Iøjnefaldende urimelig er Forargelsen over Indførelsen af ægte danske Stednavneformer istedenfor de herskende Fortyskninger; en saa ind-

sigtsfuld Tysker som Pastor H. N. A. Jensen i Værket »Angeln« 1844 stempler jo Fortyskningerne som ofte helt meningsløse. Ligesaa urimelig er Forargelsen over Kravet om, at tyske Privatskoler skal tage billigt Hensyn til Landets danske Sprog og Historie. Og naar der ankes over Fremskydningen af den danske Undervisning mod Syd, maa det billigvis ikke glemmes, at i Princippet blev det tyske Kirke-, Skole- og Forvaltningssprog i det sydlige Slesvig aldeles ikke anfægtet.

Men, det nytter ikke at skjule det: *noget* om Ankerne var der unægtelig. Den danske Embedsstab, der efter 1851 strømmede ind i det forjættede Land, var næppe altid paa Højde med de vanskelige Forhold. Navnlig var mange ejderdanske Embedsmænds Ideer enstydige med blind Uforstand overfor Indbyggernes historisk motiverede Følelser og Fordomme. Og den tvungne Danskundervisning i Mellemslesvig var, som den formede sig, et afgjort Fejlgreb. Den var noget principielt nyt, nemlig Indførelse af national Tvang som Regeringsgrundsætning; da derfor Preusserne senere gengældte den med en tifold værre Tvang, kunde de med et Skin af Ret sige, at de kun «kopierede Danskerne». Hvad hjalp det, at Indbyggernes Sprog endnu helt eller delvis var dansk, naar disse Folk nu for en stor Del var fanatisk tysksindede og allesammen var opdragne i den Fordom, at det sønderjyske Landsmaal ikke var ægte dansk, at Rigsdansken var dem uhjælpelig uforstaaelig, og at kun det hellige tyske Kirke- og Skolesprog var istand til at tolke deres højere Ideer og Følelser? Nogle af Angelboerne — disse »Angelsachsere« udi egen Indbildning — var jo saa fanatisk tysksindede, at de ved deres Møder og Gilder satte Mulkt for hvert eneste dansk Ord, der undslap dem! Og saadanne stivnakkede Jyder vilde man piske tilbage til Danskheden ved Hjælp af Skolelærere og »sorte Gendarmer« (Præster)! Et haabløst Foretagende! Det vilde have holdt haardt for en Stormagt og var komplet umuligt for en Smaamagt som Danmark. Som en angelsk Bonde sagde paa Plattysk til sin danske Sognepræst: »Hr. Pastor! De kan saamænd skære mig midt igennem, saa vil begge Stykker dog skrige Slesvig-Holsten. Adjøs!« — Særlig galt var det naturligvis med Fordansknin-gen i de 9 helt fortyskede Byer. Derved havde man givet Modstan-derne den billige Trumf paa Haanden, at de med Sandhed kunde tale om dansk Sprogtvang i rent tyske Egne. At det kun var ni Byer, hvem spurgte om det? De 9 Byer blev til 9 Sogne, til 9 Herreder, til 9 Amter; de svulmede i Fantasien op til at dække hele Slesvig. Det var for Agitationen ganske som Æventyrets lillebitte Fjer, der blev til syv smækfede Høns.

Den fremragende og indflydelsesrige Historiker *Treitschke* stemplede

i 1859 det danske Styre som raffineret Folkemord, Forsøg paa at røve Nordens Tyskere »det helligste, vi ejer, det eneste, som forbinder os, vort Sprog«. Intet Folk uden det tyske vilde saa længe have taalt en slig Forhaanelse af sin Ret. »Hamburger Nachrichten« skriver 1851: »Tilstandene er saa grufulde, at man næsten kunde fristes til at tvivle paa den evige Retfærdighed«. Provst *Otzen* i Gottorp vidner, at den danske Prædiken i 9 Byer, hvor intet Menneske forstaar Dansk, er en Synd, der maa drage guddommelig Hjem søgelse efter sig. Ordene er stærke og syntes Datidens Danskere taabeligt overdrevne, — for hvem havde klaget paa de samme Sydslesvigeres Vegne, da det uforstaaelige højtske Prædikensprog ved Aar 1600 blev paatvunget det dengang rent dansktalende Land? Og dog talte Provst *Otzen* Sandhed; thi Forskellen var den, at ved Aar 1600 fandt Menigmand sig sløvt i alting som en Hjord Kvæg, men nu var hans nationale Eftertanke og Selvfølelse vakt og kunde ikke ustraffet krænkes. Ja, Ordene om Himlens Straffedom maa for Eftertiden staa som en Spaadom, der er bleven til Virkelighed. Det er ikke den første tyske Ulykkesspaadom, der skulde gaa i Opfyldelse, og skulde ikke blive den sidste.

Den danske Reaktion i Hertugdømmerne og den preussiske Reaktion i Tyskland var som en knugende Vinternat efter den tyske Nationalismes Vaarbrud. Men trods al Haabløshed paa Overfladen var det dog en Grotid. Nationalismens Evangelium prædikedes utrættelig af en Skare Slesvig-Holstenere, der havde søgt Tilflugt i Tyskland, Mænd som Superintendent *Nielsen*, Pastor *Baumgarten*, Politikernè *Beseler*, *Francke* og *Samwer*. Historikeren *Mommsen*, der i 1848 havde redigeret »Schlesw. holst. Zeitung« i Rendsborg, kaldedes til forskellige Universiteter. Af rigstyske Støtter for Slesvig-Holsten kan nævnes: Historikerne Prof. *Sybel* og Prof. *Duncker*, Digteren *Gustav Freytag*, Journalisten *Moritz Busch* og Hertug *Ernst af Koburg-Gotha*. De overskyggedes dog alle af Historikeren Prof. *Treitschke*, der var den mægtigste Apostel for Hadet mod Danmark.⁶⁾

1858 er Bølgedalen forbi. Da fik den tyske Nationalisme et stærkt Stød fremad, derved at Prins *Wilhelm* blev Prinsregent i Preussen. Han havde allerede i 1840 skrevet et knippelpreussisk annexionistisk Digt om Elsbass-Lothringen⁷⁾ og lovede nu ved sit Trontiltræde 1860 at skaffe Elbhertugdømmerne deres fulde Ret. 1861 blev der i Klubben »Harmonien« i Kiel drukket Skaal for Tyskland, Slesvig-Holsten, Preussen, den tyske Kejser og Wilhelm Erobreren! Det kunde man kalde en køn »Harmoni«! Atter her møder vi en mod Danmark rettet Ulykkesspaadom, der skulde blive til Virkelighed.

Imens gik Tiden med ørkesløs og ulidelig politisk Tovtrækning mellem Danmark og Slesvig-Holstenene. Det er almenkendte Ting, som jeg

imidlertid for Sammenhængens Skyld nødes til at omtale Hovedpunkterne af. Ministeriet *Hall* taber Taalmodigheden 1863, faar Rigsdagen til at vedtage Novemberforfatningen, som trods traktatlige Tilsagn indlemmede Sønderjylland i Kongeriget. Som *Krieger* sagde: »Hvo intet vover, intet vinder!« I denne Hazardspiller-Tillid bortspillede Danmark sin bedste Trumf, den traktatlige Godkendelse af Prins *Kristians* Arveret til Hertugdømmerne. Redaktør Jessens Fader sagde dengang, da man flagede for Forfatningen i Møgeltønder: »De maa hellere hænge Sørgeflaget ud!« To Dage efter kom Tordenbudskabet om Kong *Frederik VII's* Død. Den nybagte Konge kviede sig ved at underskrive Novemberforfatningen, men maatte til det, truet af Hall med Revolutionens Spøgelse. Danmark havde vovet alt og skulde tabe alt. Det vilde rask overhugge den gordiske Knude, men viste sig desværre ikke at være nogen Alexander.

Nu havde Slesvig-Holstenerne, skulde man tro, faaet deres store Chance. Bølgebjergtet førte dem atter opad. Men netop nu skulde det vise sig, at de som nationalpolitisk Faktor var endnu mindre værd end den danske Dværg, der anmassede sig at spille Alexander, — ja, de savnede overhovedet Livets Ret til at existere. Deres Stigning var hul. De kroede sig som Situationens Herrer, og dog skulde en eneste karakterfast Mand vise sig istand til at knække deres Rygrad.

Denne Skæbnetragedie er for os Danske meget interessant at iagttage.

Prins Friedrich af Augustenborg havde Hastværk. Tre Dage efter Tronskiftet havde han fornyet sit Arvekrav og dannet en »Regering«. Der indsamledes Penge, startedes Krigsmaan (Treitschke tegnede sig bl. a.) og iværksattes et Pressefelttog, der bagefter er blevet afsløret af *Moritz Busch*: en obskur Skribent ved Pressebureauet i Kiøl skrev Artikler i et hamborgsk Smaablad; de indsmugledes i parisiske Blade, og tilbageoversattes saa i Kiel til Tysk som Udtryk for »Udlandets offentlige Mening«! Vi seer, Fordomsfriheden i Valget af Midler skyder stadig friske Skud. Deri havde Slesvig-Holstenerne uforandret deres Styrke.

Hele det nationale Tyskland paa nær en eneste Mand sluttede op bag Augustenborgeren. *Geibel* og andre »up-ewig-ungedeelte« Digtere sang af Hjærtens Lyst. I Spidsen rasede som sædvanlig Overbersærken *Treitschke*, baade paa Prosa og Vers.. Paa et stort Folkemøde tordnede han ud, at tyske Forbundstropper nu maatte indsætte Hertug *Friedrich VIII* i hans Arveland; »kan Tyskland ej opfylde denne Pligt, vil ingen tysk Fyrste fremtidig kunne pukke paa sin legitime Ret, og Tyskerne vil næppe kunne undgaa det Haansord, at de er en Hoben fejge Lærde, kun skikkede til at være i fremmed Brød som

Spillekanter, Malere og Skolemestre«. Nu vidste man altsaa, hvad man havde at rette sig efter! — Saa gigantiske og flammesvingende Talsmænd som Geibel og Treitschke ejede Slesvig-Holsten. Og hvad hjalp saa det hele? Store Ord og fedt Flæsk! En eneste Mand kunde trodse dem alle.

Den ene Mand var *Bismarck*, som netop i 1862 var bleven ledende Minister i Preussen. Han gav ikke en sur Sild for Augustenborgernes »hellige« Arvekrav, — han havde jo selv medvirket til Faderens Afkald i 1852, — men han var klar over, at Danmarks Brud paa Traktatløfterne gav oplagt Paaskud til Landvinding, især til at bjærge den uvurderlige Flaadebasis Kiel, og »dat mött wi hebben«. Strax efter Frederik VII's Død fremdrog han Sagen i Statsraadet. Han mindede Kong *Wilhelm* om, at Fr. Wilhelm IV havde vundet Hohenzollern og Jahdeomraadet, Fr. Wilhelm III Rhinprovinsen, Fr. Wilhelm II Polen, Friedrich II Slesien, Fr. Wilhelm I Gammelforpommern, den store Kurfyrste Bagpommern og Magdeborg. Nu burde ogsaa Wilhelm gaa hen og vorde »Mehrer des Reichs«. Kongen, der dengang endnu var en fuldtro »Augustenborger«, var lige ved at falde ned af Stolen. Han troede, Bismarck havde drukket for meget ved Frokosten, og *Kronprinsen* hævdede afværgende Hænderne mod Himlen, men Bismarck blev ved sit. Og nu følger, Skridt for Skridt, det geniale Felttog, hvorved han krydser og pulveriserer Augustenborgernes Planer.

Foreløbig foer han nu med Lempe. Den tyske Forbundsdag havde ønsket at erobre begge Hertugdømmer for Augustenborgeren, men Bismarck fik den omstemt til blot at gøre *Exekution i Forbundslandet Holsten* som Ripost mod Danmarks Traktatbrud. Hermed var Kristian IX faktisk godkendt som Arving til Hertugdømmerne. Augustenborgeren fnyste og protesterede; Bismarck ænsede det ikke.

Exekutionshæren rykkede saa ind i Holsten, som Danmark uden Sværds slag rømmede. Øjeblikkelig var *Augustenborgeren* dér, indrettede »Regering« i Kiel og lod sig under almindelig Jubel hylde som Friedrich VIII. Det var altsammen haardt imod Bismarcks Vilje; men det fik heller ingen alvorligere Følger end en Drengs Leg med Tinsoldater, — det skulde Bismarck nok sørge for.

Derefter fulgte endelig, 16. Januar 1864, det kendte Ultimatum til Danmark, Kravet om Novemberforfatningens Tilbagetagelse inden 48 Timer. Fristen var med Flid (ligesom i Østrigs Ultimatum til Serbien 1914) sat saa kort, at Kravet var uopfyldeligt ad lovlig Vej, og Bismarck vidste, at Kristian IX ikke var en Alexander den Store, ikke magtede et Statskup. Saa havde Bismarck sin Krig, som Østrig lod sig slæbe med paa, fordi det ikke undte Preussen at være ene om Æren og Profitten.

Forresten stod Bismarck endnu som det store Spørgsmaalstegn. Han holdt sig stadig til Traktatens Ord og kunde, til Harmen for Augustenborgerne og deres stortyske Venner, godt tænke sig Hertugdømmerne fremdeles knyttede til Danmark i Personalunion. Han afviste ikke den *oldenborgske Storhertug*, der kom hinkende bagefter med for sent anmeldte Arvekrav. Samtidig forhandlede han med *Augustenborgeren* om hans Krav, stillede sig venligt imødekommende, men maatte naturligvis kræve haandgribelige Drikkepenge til Preussen for ydet Vaabenhjælp, f. Ex. Flaadebasisen Kiel m. m. Endelig viftede han mod Vest med Kejser *Napoleons* Kæphest, Folkeafstemningen, idet han tilbød at lade afstemme om Nordslesvigs Genafstaaelse til Danmark, hvorved han i allerhøjeste Grad fortørnede Augustenborgeren og alle andre trofaste Up-ewig-Ungedeelt-Mænd. Underhaanden kunde Bismarck ogsaa udtrykke sin Foragt for det bjæffende nationalistiske Hundekobbel i de mest kyniske Udtryk. Der var altsaa noget for enhver Smag, og hvem skulde ane, hvor man havde denne preussiske Proteus?

Blandt de liberale var han dengang den bedsthadede Mand i hele Tyskland. Det hed blandt dem: i hvert Fald ingen national Enhed ved en Bismarcks urene Hænder! Bersærken *Treitschke* fik i Januar 1864 dystre Anelser om, at Hertugdømmerne vilde være hjemfaldne til det nøgne Forræderi. Saadan hadede han dengang Bismarck.

Imens taler Kanonerne deres virkningsfulde Sprog. Og de fuldtro Augustenborgere *Geibel* og *Treitschke* kan ikke dy sig for at juble med. *Geibel* synger:

Hvad klinger fra Byer i festlige Lag?
Hvad jubler de Pauker og Horn vel idag?
Hvad bruser fra Vande hist nede ved Sli?
Hør, Fjenden er slaæet, og Slesvig er fri!

Jyllands Erobring, den oppyntede Paradestorm paa det sammenskudte Dybbøl, den raske Erobring af Als, — hver eneste af disse Sejre er en Sejr for Bismarck personlig. Men samtidig den daadløse Augustenborgers Papirskanonade med Proklamationer, Adresser og Breve til Kreti og Pleti er ligesaa mange Vidnesbyrd om Hjælpeløshed og svinde Magtbasis. Han var rede til snart hvilkensomhelst ydmygende Indrømmelse for blot at redde et Skin af Suverænitet; lige meget batede det overfor Jærnmennesket Bismarck. Da det efter langt Sejgpineri omsider kommer til en Forhandling, er Bismarck først høflig og titulerer Augustenborgeren »Hoheit«. Men alt eftersom dette Bismarcks Skintilbud om politisk Studehandel mere og mere viser sig at være det rene Spilfægteri, slaar han i tilsvarende Grad af paa Høflig-

heden. Han gaar først over til den tarvelige Tiltaleform »Durchlaucht« og ender med at sige paa bredt, kynisk Plattysk, at man vel nok har Lov til at dreje Halsen om paa den Kylling, man selv har udruget. Altsaa den af Treitschke og Geibel forherligede Nationalhelt saa sig her reduceret til en ynkelig Kykeliky-Kylling! En mere djævelsk Haan mod Nationalisternes Allerhelligste kunde næppe udspekuleres.

Omsider var Tidens Fylde kommen, efterat Danmark ved sin Halsstarrighed havde forspildt Muligheden for en Deling af Slesvig efter Nationaliteter. 30. Oktober 1864 gennemførte Bismarck *Freden i Wien*, hvorved Kong Kristian paa Basis af sin traktatgodkendte Arveret afstod Hertugdømmerne til Sejerherrerne Preussen og Østrig. Augustenborgerens Arvekrav havde man ved denne Akt ingen Brug for.

Og nu viser der sig stadig stærkere Frafald blandt Augustenborgerens svorne Tilhængere. Kong *Wilhelm* er ved de preussiske Blodofre paa Dybbøl og Als bleven mere tilbøjelig til at lytte til Annexionismens Sirenesang; han har faaet Blod paa Tanden og leger selv stundom med Tanken om at lade den kedsommelige Augustenborger sejle sin egen Sø. Prof. *Mommsen*, Prof. *Sybel*, *Moritz Busch* og mange andre gaar med flyvende Faner og klingende Spil over i Preussernes Lejr. Og fremfor alt iagttages denne Sindelagskolbøtte hos Augustenborgerens indflydelsesrige Overbersærk, *Treitschke*. Vi hørte før, at han i 1863 haanede Tyskerne som fejge Uslinge, hvis de svigtede Augustenborgeren. Men allerede tidligere giver han stundum Lyd for Toner af en helt anden Klang. I 1860 siger han f. Ex.. »Fyrstehusenes Fordrivelse, Annexion til Preussen, — det er mit Program rent og skært«. Og efter Stormen paa Dybbøl hedder det: »Gid vi maa opleve den Tid, da den preussiske krigerske Ærgærrighed vender sig imod de kære tyske Forbundsfæller!« 14. Dec. 1864 er han naaet til at godkende en Ytring af Prof. *Gutschmid*, der kalder Annexionen til Preussen for »denne smukkeste og retfærdigste Handling i tysk Politisk siden Toldforeningens Dannelse«. Og 11. Februar 1865 gør han Skridtet fuldtud ved at skrive om Augustenborgeren, at Nationen burde mande sig op til den *gavnlige Jesuitisme at fjærne den brydsomme Herre med et Spark*. Altsaa Fordomsfriheden i Valget af Midler føres udtrykkelig i Marken mod sin egen Favorit, Slesvig-Holsteinismen. Det nye Syn paa Nationalhelten som den afdankede Morian udvikler Treitschke udførlig i en Artikel i »Preussische Jahrbücher«, Januar 1865; Oplaget reves bort, og Artiklen bidrog i høj Grad til at vende Stemningen. Blandt alle Sindelagskolbøtter i den i saa Henseende yppigt rige slesvig-holstenske Historie er Treitschkes vel den voldsomste og mest epokegørende.

Og Udviklingen standser ikke. Stadig videre til Skade for Augusten-

borgeren. Slag paa Slag retter Bismarck mod den afmægtige Kylling med ligefrem djævelsk Konsekvens.

Ved Nytaar 1864—65 fik Bismarck gennemtvunget, at *Forbundsexekutionen erklæredes for afsluttet*, og alle Forbundstropper undtagen Preussens og Østrigs maatte rømme Holsten. Hermed saa Augustenborgeren den eneste ham hengivne Militærmagt forsvinde fra Skuepladsen.

I Forsommeren foretog Bismarck et forbløffende Skaktræk, der i allerhøjeste Grad forbitrede Augustenborgerne. Den preussiske Landraad Prins *v. Hohenlohe* sendtes paa uofficiel »Studierejse« til Nordslesvig for at *provokere et dansk-nationalt Smertenskrig mod det augustenborgske Parti*. Hohenlohe forhandlede med Stændermand Krüger og udtalte sig for Nordslesvigs Genafstaaelse til Danmark. Da der sivede forskelligt ud om Sagen, saa »Staatsanzeiger« sig nødsaget til at offentliggøre Hohenlohes Rapport, hvad der just ikke stillede den preussiske Bagtrappepolitik i noget smigrende Lys. Exempelvis hed det:

Ved Kommunernes Afstemning om Genindførelse af tysk Kirkesprog var de store tyske Flertal hidførte ved at skræmme de dansksindede. . . . Nyudnævnte Gejstlige var tildels ikke Dansken tilstrækkelig mægtige, og holdt sig ikke fjærnt fra Partiagitation. Landsregeringen lod Klager og Forslag uænsede. Andre Klager rettedes mod Politivilkaarlighed. »Særlig Opmærksomhed fortjener Klagerne over Forfølgelse af Embedsmænd, der ikke er Tilhængere af det augustenborgske Parti. . . . I Haderslev er Arveprins Friedrich bleven udraabt til eneste legitime Landsherre af Magistraten; mange Klageførere har bedet overveje, hvilken Upartiskhed de vel havde at vente af Embedsmænd, som, skønt et Landsreskript forbød Embedsmænd at deltage i politiske Demonstrationer, i Flensborg og Graasten offentlig viste Hertug Christian Ærestegn, der kun tilkom regerende Herrer. Saaledes . . . er det ikke at undres over, at Landfolkets Stemning . . . er en fjendtlig, navnlig rettet mod det augustenborgske Parti, naar man opfatter Arveprinsens Nærværelse og hans Indflydelse som Aarsagen til Tvistighederne . . . Ligesaa er det forstaaeligt, at Landsfolket . . . ingen Tillid nærer til Embedsmændene, og at Flertallet af Klageførerne forener sig om den Bønsøgning, at deres Klager skulde undersøges af en upartisk Kommission, dvs. en Kommission, som ikke sammensættes af slesvig-holstenske Embedsmænd, i hvem de seer Bærerne af de augustenborgske Tendenser . . . Et saadant Partis Agiteren danner en væsentlig Hindring for Tilstandenes Konsolidering i Hertugdømmerne og er egnet til at fylde Regeringen med Uro over disses Fremtid, naar de skulde danne en selvstændig Stat.

Undertrykkelse af den danske Nationalitet i Nordslesvig vilde ikke alene være ubillig, men politisk i højeste Grad uklog, fordi den vilde holde Landsfolket i stedsevarende Ophidselse og nødvendig faa til Følge, at Nordslesvigernes Blikke varigt rettedes mod Dan-

mark, og at deres Sympatier gik tabt for Hertugdømmerne, men tilvendtes Danmark. Saa længe de dansktalende Indbyggere af Hertugdømmet kun i en Genforening med Kongeriget troer at finde det Værn og den Hjælp, som nægtes dem i en Stat Slesvig-Holsten, er denne Stats Tilværelse stedse udsat for Rystelser«.

Det var unægtelig et forbausende Aktstykke. Al denne ømme Hensynstagen til de nys overvundne, magtesløse Nationalfjender lød ikke særlig tillidsvækkende; man maatte uvilkaarlig mindes Oredet: »Timeo Danaos et dona ferentes«.⁸⁾ Tiden skulde ogsaa snart vise, at ikke saa saare var den augustenborgske Fare overvunden, før Hensynsfuldheden mod Danskerne var som blæst bort. Men foreløbig var de gode nok til at tjene som Stødtropper mod Augustenborg. Man forstaaer Slesvig-Holstenernes Forbitrelse: nys havde de været Nationens Kælebørn, digterisk forherligede af Geibel og Treitschke, det hellige Samlingsløsen for den tyske Enhed, og nu saa de sig reducerede til et statsfarligt Udskud, der skulde uskadeliggøres ved Rygangreb i Forbund med de overvundne danske Arvefjender! Det var Virkeliggørelsen af det Program, som den til Preussen omvendte Treitschke havde opstillet et halvt Aar forud: Slesvig-Holstenernes Fordomsfrihed i Valget af Midler blev dem her gengældt af Bismarck med Renter og Renters Renter. Det var Nemesis, der ramte dem.

8de Juni indledede Bismarck et nyt Hovedfremstød mod Augustenborgerne, idet han lod *de preussiske Kronjurister* tage *Arvespørgsmaalet* op til Drøftelse. Og skønt den preussiske Regering i 1864 fire Gange havde tilkendt Augustenborgeren Arveretten, dømte nu den 11te September Kronjuristerne med 11 Stemmer mod 7, at Kong Kristian havde været Hertugdømmernes retmæssige Arving og altsaa havde kunnet disponere retskraftig over dem. Kong Wilhelm havde følgelig, da han indfrie sit Løfte om at skaffe Hertugdømmerne deres Ret, — hvormed mentes den augustenborgske Arveret, — egentlig væltet sig ind paa en i saa Henseende sagesløs Person; men Fejltagelsen havde jo ført til et for Preussen heldigt Resultat, Indkassering af to Hertugdømmer. Kun Augustenborgeren stod dér med en lang Næse og kunde sande det gamle Ord, at Spot og Skade følges ad.

Kort før den for ham tilintetgørende Dom faldt, led Up-ewig-Unde-deeltmændene en ny Tort, idet Bismarck fik Østrig med paa *Gastein-traktaten*, hvorved Erobrerne delte Byttet: *Preussen fik Slesvig at forvalte, Østrig Holsten*. Sybel skriver, at paa alle Tilhængerne af Augustenborg virkede denne Afgørelse med knusende Magt. Hvad man havde gjort til en Forbrydelse for Danmark. — Adskillelsen af de to Hertugdømmer, — havde nu de tyske »Frelsermænd« fuldbyrdet. Jansen-Samwer siger, at de handlede med det saakaldt »udfrie« Folk som med et erobret Rov.

I Slesvig blev Generalleutnant v. *Manteuffel* Statholder. Jansen-Samwer kalder hans Styre for et »*Willkürherrschaft*«, medens Dansketiden faar et værre Skudsmaal »Trældomstid«; men i Virkeligheden røber hans Skildring, at Danskernes Vilkaarlighed endda blev overbudt.

Stænderforsamlingen, der i Dansketiden havde virket regelmæssig, blev ikke indkaldt. Slesvig-holstenske Kampfælleforeninger blev forbudt. Pressen ifaldt Straf for at kalde Augustenborgeren for »Hertug« eller »Friedrich VIII«. 19. November blev tre af de mest læste slesvig-holstenske Blade forbudte for Slesvig. 1. Februar 1866 forkyndte den preussiske Kommissær *Zedlitz*, at alle Koncessioner til Næringsdrift — Haandværk, Fabriksbrug, Gæstgiveri — skulde forelægges Regeringen til Stadfæstelse; Ordren støttedes paa en dansk Kundgørelse af 4. December 1863: altsaa, skriver Jansen-Samwer, en tysk Magt vovede at fremhente dette Magtbud af det danske Voldsstyre! I Februar 1866 havde 21 Medlemmer af den slesvigske Stænderforsamling overfor det tyske Forbund protesteret mod Preussens Vilkaarlighed. Derpaa fulgte 11. Marts en provisorisk preussisk Forordning, der satte *Tugthusstraf* for saadanne og lignende Handlinger, fordi de stred mod Landsherrernes Suverænitetsret. Aldrig, skriver Jansen-Samwer, end ikke i Danskernes værste Tid, var Folkets Hjerte blevet krænket haardere end ved denne Tugthusforordning. »Landet skreg i Fortvivelse«.

Med Augustenborgeren købsloges der endnu, skønt hans Aktier var dalede stærkt efter Kronjuristernes Dom. 24. Febr. 1866 kom en Hr. *Löwenberger* til Kiel for at lokke ham til at afhænde sine Rettigheder mod 2 Millioner Dalere og Tilsagn om højere Forvaltningsposter for hans Raadgivere. Han fik dog en Kurv. Samtidig omgaves Augustenborgeren med Spioner, der endog virkede med falske Nøgler. Da Prins *Friedrich af Noer* var død og skulde jordes ved Krusendorf i Syd-slesvig, ventedes Augustenborgeren did, og *Manteuffel* mobiliserede saa Gendarmeriet samt et Par Kompagnier Soldater for at fange ham. Flere Soldater fortalte, at hver Mand havde faaet 40 skarpe Patroner. Der blev vist en *Raahed og Hensynsløshed*, der nøje minder om Køllers Fremfærd mod hjemvendte danske Optanter. Men alt forgæves; Augustenborgeren havde været for klog til at gaa i Fælden.

Sammenlignet med dette Preusserstyre var den østrigske Feltmarskalk *Gabelenz'* Styre i Holsten den rene Idyl af Humanitet og Ridderlighed.

Men Østrigs fortsatte Forvaltning af denne fjærne Landsdel var i Længden en Umulighed, og som man veed, var det bl. a. af den Grund, at Freden mellem de to Erobrere revnede i 1866. Kronprins *Friedrich*

af Preussen var afgjort imod Fredsbruddet, og Folkeforsamlinger rundt om i Tyskland nedlagde harmfuld Indsigelse mod den truende Broderkrig. Altsammen forgæves. Bismarck vilde have sin Krig frem, og han fik den ligesom i 64.

Sejren lod Hertugdømmerne falde som en moden Frugt i Preussens Skød, men Bismarck havde forud koketteret saa længe med Napoleons Kæphest Folkeafstemning, at han blev nødt til i Pragfreden at optage den kendte § 5 om Nordslesvigs Genafstaaelse til Danmark som muligt Resultat af en Afstemning.

24. December blev Annexionen gjort til Lov. Overpræsident *Scheel-Plessen*, en forhenværende dansk Helstatsmand sagde i sin Festtale:

»Slesvig-Holstenerne er nu Preussere. Dermed er enhver Aarsag til indre Kampe forsvunden. Af ingen kan man kræve, at han fornægter sin Fortid; enhver stred for det, han holdt for Ret, for det, hvorom han troede, at det svarede til hans Fædrelands Interesser. Men Kendsgærningerne har fældet Dom, og Kendsgærningerne er det, som taler med saa overtydende Kraft, at ingen kan værge sig derimod. Den Slesvig-Holstener, der elsker sit Fædreland, kan nu ej andet: han maa elske Preussen, være det hengiven af hele sin Sjæl; thi hans snævrere Fædreland er nu en Del af dette Hele«.

Det var det samme, som Skoleraad *Schneider* tre Aar senere udtrykte poetisk i et Vers, som tilflickedes til Preussersangen for at synges paa Kommando af Danskernes og Slesvig-Holstenernes Børn.

»Ogsaa vi, der staar her, stillede paa Vagt ved Nord- og Østersøstranden, staalsatte af Vove og Vind, — vi, der ved Blodet fra Dybbøl er lænkede til Preussens Folk og Trone (!), — vi vil ikke skue tilbage, — nej, fremad med Tillid! Vi raaber lydelig i Verden ud: Ogsaa vi er Preussere, vil være Preussere! Ogsaa vi er Preussere, vil være Preussere!«

Augustenborgeren havde efter svære Overvejelser forladt Kiel, samme Dag som Preusserne rykkede ind. Samme Aften forlod han og Østrijerne Holsten. Foreløbig tog han til Thüringen. Endnu engang sendte Preusserne Hr. Löwenberger til ham med Forligsforslag, og Hertug *Ernst af Koburg-Gotha* forsøgte sig som Mægler. Det førte dog ikke til noget. 22. Februar 1867 sendte Augustenborgeren Kong Wilhelm en Protest, der naturligvis ikke var saa meget værd som det Papir, den var skreven paa. »Alt tabt, kun Æren reddet«, med disse Ord noterede Bladet »Beobachter« hans Tilbagetræden fra den politiske Arena. »Morianen havde gjort sit Arbejde; han kunde gaa«.

Indtil den preussiske Forfatning indførtes i Hertugdømmerne, herskede endnu Diktatur. Pressen blev kneblet paa uhørt Vis, siger Jansen-Samwer. Embedsmænd, der nægtede Ed til Kongen, blev ikke blot afsatte, men stillede under Politipsyn.

De første Valg til det preussiske Deputeretkammer, 7. Nov. 1867, gav 2 Danske, 3 Nationalliberale, 1 Konservativ, ellers lutter Slesvig-Holstenere. Men i det øvrige Tyskland var Interessen for Slesvig-Holsten snart en *saga blott*. Og i selve Hertugdømmerne virkede *Krigsstemningen mod Frankrig* 1870 dragende mod Preussen. Prins Friedrich af Augustenborg meldte sig selv til Fanen. Hans forhenværende Tilhænger, *Geibel*, var nu Fyr og Flamme for Preusserkongen Wilhelms Korstog og sang:

Ud drog fra Vest det Uhyre snu,
sit Rige at fæstne i Blod og Gru,
med Helveds Magter i Krigs-Forbund:
Verden at kue, det svor dets Mund.

Fælt trued Arvefjenden.

Den Helt fra Mark-Land, saa stærk og from,
med Tysklands Skarer fra Rhinen kom.
Bannere flagred, og over ham der
i Skyerne svæved Cherubims Hær.

Ære være Gud i det høje!

Boetticher, der blev Overpræsident i Hertugdømmerne 1879, forstod anderledes end Manteuffel at vinde Indbyggernes Hjerter. Tronkræveren døde i 1880; da var han politisk allerede en død Mand, glemt af Verden. Kort efter ægtede hans Datter den tyske og preussiske Tronarving, den senere Kejser Wilhelm II, hvad der virkede i høj Grad forsonende. Da Kejser Wilhelm I med sin Familie i Høst 1881 gæstede Hertugdømmerne, modtoges han med henrykt Hyldest! Nu, skriver Jansen-Samwer, var Hertugdømmerne helt forsonede med deres Skæbne. Det er den matte Slutningsakkord i Slesvig-Holsteinismens Epos.

Jansen-Samwer glemmer dog en Smaating. Ikke hele Sønderjylland var forsonet. Da Kong Wilhelm engang tidligere kom derop, efterat have nægtet at modtage en dansk Deputations Tak for Pragfredens § 5, fik han en helt anden Modtagelse ved sit Indtog i Sønderborg: pludselig lød Kommandoen »Omkring!«, og med militærisk Præcision snurrede alle Danskerne rundt og vendte ham Ryggen. Han kom aldrig mere til Sønderborg.

Her aabnede sig en ganske anderledes kraftig og rodægte Folkefølelse end den slesvig-holstenske. Og det hjalp ikke, at Bismarck i 1878 fjærned § 5 med et Pennestrøg. De danske Sønderjyder lod sig ikke kue eller lokke som Slesvig-Holstenerne. Deres Protest døde aldrig ud.

Man kan godt agte Slesvig-Holstenernes varme og offervillige Hjemstavnsfølelse, der kunde bringe hele Tyskland til at rejse sig i flammende Ildhu for den »forladte Broderstamme«. Men den var dog ikke

rodkraftigere, end at en eneste Mand, Bismarck, kunde sætte den Foden paa Nakken og knække den, saa den sank sammen lig en revnet Ballon. Det var vel en Slags retfærdig Hjem søgelse, fordi Slesvig-Holsteinismen fra første Færd kæmpede altfor meget med hule, uægte Fraser og vitterlige Sandhedsfordrejelser.

Slesvig-Holsteinismen var paa Forhaand dødsdømt, fordi dens Kærne ikke, som den sønderjyske Sag, var en virkelig Nationalstræben, men derimod den middelalderlig-feudale Smaa statsstræben, der havde været Aarsagen til Tysklands Splittelse og Ulykke, medens Bismarck deroverfor var Udtryk for den sejr rige tyske Nationalsamlings-Idé, Slesvig-Holstenernes Troskab mod deres Landsherre kunde være ægte og rørende nok, men det var en skæbnesvanger Misforstaaelse at gøre denne Smaa fyrste-Legitimitet til Pant paa Tysklands Enhed. Bismarcks stejle Preusserstandpunkt lod snævert og kynisk, men han var dog i Pagt med Sejren, og, som Forholdene eengang laa, var det den Vej, Udviklingen til Tysklands Enhed *maatte* gaa. Medens han derimod ikke havde samme Sejersforjættelse overfor de danske Sønderjyders ægte Nationalvilje. overfor den *maatte* han og hans Hjælpere komme tilkort. Nationalvilje: overfor den *maatte* han og hans Hjælpere komme tilkort. Nu er den hertugelig-separatistiske Slesvig-Holsteinisme stendød, uden med en politisk »Slesvig-Holsteinisme«, der udgiver sig for direkte Arvetager efter Forgængeren; under dette Navn skjuler sig kun en lokaltfarvet tysk Nationalisme, der vil drage Fordel af Traditioner af en i sin Tid fejret politisk Stræben, som ingen ringere end Bismarck koldblodig og kynisk har reduceret in absurdum.

En anden Sag er det, at Slesvig-Holsteinismen i vore Dage har genfødt sig til et kraftigt Liv som Hjemstavnstræben. Som saadan har den sin umistelige Hjemmel paa Grundlag af flerhundredaarigt Fællesskab i Historie og Indretninger. Man *maatte* blot ønske, at den vilde vogte sig for sin politiske Forgængers Forvildelser og efterhaanden vinde frem til ærlig Forstaaelse af de danske Sønderjyders Ret 'til *ogsaa* at existere og til at foretrække Moderlandet Danmark.

1) Treitschke, „Deutsche Geschichte im 19. Jahrhundert“

2) Uwe Jens Lornsen, „Briefe an Franz Hermann Hegewiach“, hrsg. von Dr. Volquart Pauls. Schleswig, Verlag von Bergas. 1925. De citerede Ytringer staar i Brev fra Rio de Janeiro (1834) og i Brev fra Frederiksborg (S. 21).

3) Jfr. min Artikel i Tidsskriftet „Norden“ 1905, 104 Anm.

4) Jansen-Samwer lader Fordanskningen i 1851 ogsaa omfatte Haderslev Gymnasium, men det er en Fejltagelse; her var den indtraadt allerede før 48, under Kristian VIII.

5) Tilføjes kunde Oberst du Plats Paabud om, at Privatpersoner i Sydslesvig under Trusel om Straf skulde hilse danske Officerer. Dette uheldige Paabud, som vakte megen Larm i den tyske Presse, blev imidlertid næsten øjeblikkelig tilbagekaldt af Regeringen. Se herom Arkivar Hjelholts Artikel i Festskriftet til H. P. Hanssen.

6) Om ham kan læses nøjere i Arkivar Hjelholts udmærkede biografiske Skildring.

7) Oversat af mig i „Af Tyskhedens Saga“, S. 154.

8) „Jeg frygter Grækerne, ogsaa naar de bringer Gaver“, den kloge Trojaners Advarsel mod Grækernes Krigslist.

Aaret 1841

var streng Vinter med Sne og Frost; Kirkevejen meget og længe belagt med Is. Foraaret var godt. Sommeren var vaad og Indbjergningen yderst vanskelig, især af Hø. Nogle Dage i Rughøsten godt Vejr; men den gyldne Rugafgrøde blev nedslaaet af Regnen og Straaet fordærvet. Efteraaret blev end mere vaadt, saa Rugen mængstedes ikke kunde saaes og Kartoflerne ej opgraves. Mange optog de i Jorden gemte Kartofler ved Juletid, som alt var beskadigede af Grundvand. Aaret gav vel meget, men slet Hø. Næsten ingen Boghvede. Ogsaa Biavlens var ringe. Jeg fik 46 Lsk. for Lispundet af ren Honning i Skærbæk. Smørret 4 a 5 ^β Pundet. Rug a Skæppe 20 Lsk., Boghveden omtrent ligesaa.

Drab ved Brøns Mølle (Vejrmøllen 25. Juni). Gudsvejr dræbt 4 Mennesker paa Hønning Mark den 31. Maj. Højre Haands Tommelfingertab Vester Gasse ved Krudt 30. Oktober. Selvmord ibid. 17. November. Kronprinsen af Danmarks Bryllup i Neustrelitz 10. Juni.

Skærbæk Kirke, den saakaldte gamle Kirke, forsynet med nyt Bræddegulv, nve Stole med Laager, en ny Indgang i Taarnets vestre Side.

Hans Jesper M. Outzen flyttede ud af Øster Gasse paa Heden N. Ø. fra Kjepslund.

Efter Jens Lauritsens Bog

„om mærkelige Ting, som er passeret forhen og i min Tid, til Efterretning for de Efterlevende“

RETTELSER.

I 'Maanedsskriftets Hefte for August, i Artiklen »En Vestslesvigsk Saga«, er der hen mod Slutningen af denne indløbet en Fejl, som jeg herved søger at rette: — Naar der i nævnte Artikel fortælles, at det var Fru Bolette Eyber, født Schack, som oprettede den saakaldte Stiftelse i Ørumby, *beror dette paa en Fejltagelse*. Fruen, der var født 1783, døde allerede 1828, og *det var hendes efterlevende Mand Fr. W. Eyber*, som oprettede Stiftelsen og knyttede baade sit eget og sin Hustrus Navn til denne Institution, som bærer Navnet »Friederick Wilhelm Eybers og Hustru Bolette Schacks Stiftelse«.

I Redaktionens Fodnote berettes i et Udtog af Fru Kirstine Hansens f. Beyers Bog: »Et nordslesvigsk Hjem gennem 100 Aar — Erindringer fra Aasgaard«, at Ancke Beyer, Niels Schacks Hustru, skal være født 17. Oktober 1749. Dette kan, hvad Aarstallet angaar, ikke være rigtigt; thi den gamle Kirkebog siger udtrykkeligt, at Ancke Beyer *døbtes* 12. Oktober 1749. Fødselsdagen er ikke indført, og Ancke kan jo ikke være døbt, før hun blev født! Man kan vel gaa ud fra, at Kirkebogen »huser« rigtigt.

Hr. Bankdirektør P. Schack Eyber har imidlertid i et Brev meddelt mig, at Ancke Schack f. Beyer er født 1748. Efter dette er der intet i Vejen for, at hun kan være blevet døbt 17. Oktober 1749; men det ser jo besynderligt ud, at Barnet først er blevet døbt, da det var over eet Aar gammelt.

Brøns i September 1940.

Chr. Lodbjerg.

Husholdningsseminariet

Ankerhus - Sorø

uddanner Husholdnings- og Skolekøkkenlærere, alholder 5 Mdr.s Kursus for unge Piger fra Maj og Novbr. - Plan sendes. *Magdalene Lauridsen.*

Haslev Gymnasium - *Kostskole for Dreng*

Eksamensret til Mellemkole-, Real- og Studentereksamen.
Alle Oplysninger ved Henvendelse til
Peter Kæstel, Rektor. Haslev.

Restaurant

Bryggergaarden - Odense

Byens bedste Spisested.

Poul Pedersen

Landsretssagfører

Vejle

Heinr. Jessens Chokoladefabrik

Aktieselskab

Lyngbyvej 24 København

Telefoner: 5643 — 10439 — 15440

Smith, Mygind & Hüttemeier

Aktieselskab

Maskinfabrik og Jernstøberi

Nørrebrogade 66-68 — København

A. Søborgs danske Chokolader.

Chokoladen for Kendere

Aktieselskabet

Glud og Marstrands Fabriker

Uplandsgade 20

DANIA

GASAPPARATER

OG GASOVNE

Mest besparende Fabrikat

Gymnastikhøjskolen

i Ollerup

Højskole for Kvinder fra 3. Maj til 30 Juli med Lederuddannelse i Gymnastik, Svømning, Boldspil og Ridning. Skoleplan med nærmere Oplysninger - ogsaa om Amtsunderkrættelse og Hjælp fra Elevforeningen ved

NIELS BUKH

Graasten

Teglværk

GRAASTEN

Marie Christensen

Hjemmebageri & Conditori
med Thesalon

Bispetorv - Aarhus
Telefon 1939 - 3222

Silkeborg Husholdningsskole

Statsanerkendt m. Barneplejeafd.

Moderne Skole, smukt beliggende. Alm. og elektr. Køkken, Centralvarme, Bad. 5 Mdrs. Kursus beg. 4. Maj. Maanedskursus i Barnepleje alene afholdes i April. Progr. sendes. SYNNØVE LUND

Ladelund Landbrugs- og
Mælkeriskole,
Brørup St.

5 Mdrs. Landbrugskursus Nov.-Marts
9 — do. Novbr.-Juli
8 — Mælkerikursus Sept.-April
Uddannelse af Kontrolassistenter.
J. C. Overgaard.

Drik

Koster Bitter

Jydsk Hypotekforening

Aarhus

Sønderjydske Teglinde

Nordre Fasanvej 127 - København N.
Telf. C. 4520 - Tage 1700 - Tage 1717

Facadesten, flammede Sten, Tagsten, Drænrør
Alle Bygningsartikler

Forlang **Gulvtæpper**

fra

Sønderjydske Tæppefabrik

A. R. KJÆRBY

Højer

De Forenede Teglværker ved Aarhus. Aktieselskab

Tlf. 644. Kontor: Parkallé 15, Aarhus. Tlf. 6444

Facadesten, Tagsten, Radialsten, glass. Tagsten og Mursten

Paasch & Larsen, Petersen

Aktieselskab

HORSENS

Telefoner: 207 - 807 - 808

Grænse-Landets Liv

møder De i

Tydske Tidende

Sønderjyllands store
lokale Morgenblad

Foreslaa Deres Nabo at abonnere paa

„Sønderjydske Maanedsskrift“

Kr. 6.00 aarlig.

Skal man til og fra

Sønderjylland

benytter man

Sydfynske Jernbaner

Frøcontoret

(for undersøgt Markfrø)

(Grundlagt 1887)

KOLDING

Leveringer under Statsfrøkontrollens selvvirkende Kontrol.
Antager Frøavlere.

Pindstrup Mosebrug

SAVVÆRK & EMBALLAGEFABRIK

Telefon Pindstrup { 13
18

Aktieselskabet

Dampmøllen Victoria

Odense.

Rio Radiatorer

Ribe Centralvarme-
Komfurer

Ribe Centralvarme-Kamin

Ribe Kakkelovne

Ribe Kaminer

Eriksen & Christensen

Aktieselskab.

Korn og Foderstoffer

Esbjerg.

A/S Ribe Jernstøberi

Ribe Telf. 261 (2 Linjer)
Grundlagt 1848

H. A. GRUBERTS SØNNER

Aktieselskab

Metalvarefabrik

Frankegade 40

København S.

Ja - men

Jemas

Kaffe

smager bedst

P. A. KRUUSE

and. pharm. — ODENSE

Flakhaven 1 - Telefon 227